

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I.

V Celovei, 1. junija 1881.

Štev. 6.

V spomin 10. maja 1881.

Presvetlemu cesarjeviču nadvojvodi Rudolfu na dan
Njegove poroke.

~~~~~
T
Topovi drug za drugim pokajo veselo,
Zvonovi praznično iz stolpov vseh doné,
Dan pomenljiv za avstro-ogersko deželo
O prvej zarji državljanom že znané:
Cesarjevič da dnes, bodoči naš vladar,
Izbrano si nevesto vodi pred oltar.

Dnes na milijone src za Tebe vnetih bije,
Ki vreden sin presvetlega očeta si.
Ljubáv, udanost verna z vseh obrazov sije,
Z vseh ústen Tvoje mílo se imé glasi;
In željo éno na milijone prs gojí:
Najslajšo dan le-tá da srečo obrodi.

Da solnce radosti ne bo se Ti stemnilo,
Mladostno ki ogreva danes Ti srcé,
To najtrdnjše priča nam zagotovilo:
Enakoútnih src ker ste se našli dvé.
Ljubezni sapa Vajne dni blažila bo,
Nezgod življenja čuvaj Vaju pa nebó!

Ko boš prestol nastopil, kedar dan zasije,
Na kojem vzvišeni zdaj vlada oče Tvoj,
Podložnim Tvojim národom naj se odkrije
Zaklad sijajni, kateri nosiš Ti s seboj!
Tvoj modri um in blagodušni Tvoj značaj
Naj národom bo Tvojim v blagoslov kedaj!

In ko na ljudstva boš oziral se dobron
Branéc ja stisk, polnéé jim prošnje in željé:
Rod najponižnejši med njimi in slaboten
Pogled Tvoj dobronljiv nikdár naj ne prezré!
Rod majhen res, pa zvesto Avstriji udan,
Slovenski rod, ki évrsto dviga se na dan.

Pavlina Pajkova.

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Peto poglavje.

Tebe kličejo solzice,
Ki pred mano zdaj bežita
M. Kastelic.

Krvavo-rudeče je drugi dan solnce vzhajalo, huda vročina je zgodaj jutranjo roso posušila; bil je strašno soparen poletni dan, da so cvetke na polji venele in ptice v logu onemogle utihnole. Sparjeno ozračje je pretilo vsemu stvarstvu življenje udušiti, nadejati se je bilo v kratkem hude nevihte. Bilo je vse nekako grozljivo tiho v žalostnem soglasji z občutki revnega ljudstva. Kmetje so že bili upali, da kmalu dosežejo svoj namen, toda dogodki preteklega dne so jim vzeli ves pogum; govorilo se je, da se imajo takoj strašne reči vršiti.

Po travnikih, ki se v vzhodni uskoškega gorovja razprostirajo, koraka počasi majhen mož srednje starosti. Ljudje so ga na poti kratko in boječe pozdravljali, nekteri so se ga celo zaničljivo ogibali. Bil je to župan ali maire one soseske, h ktereji se je prištevala tudi lipniška okolica. Ta mož ni bil sicer nikaka ponosita in ugledna oseba, bojazljivost se mu je brala na obrazu, toda on je bil tujcem prav udan privrženee, njim se je vedno prav postrežljivo uklanjal ter njih podjetja pospeševal, svojim rojakom pa se je vedno protivil, ne toliko iz prepričanja ali celo hudobije, ampak iz samega strahu pred francoskimi vojaki. Sosedje so ga zato kaj malo čislali, ogibali so se ga, kakor so mogli. Vendar pa je to službovanje slavohlepnemu možu še precej ugajalo, saj je bil maire prva in najbolj veljavna oseba v celem okolici. Da prav vesel in zadovoljen bi bil s svojim stanjem, ko bi ga le njegovi predstojniki s tolikimi težavnimi naročili vedno ne mučili in nadlegovali.

Tudi sedaj je prav veličastno stopal mimo svojih sosedov.

„Prav treba Vam je bilo vedno rogoviliti in mene pikati,“ mislil si je maire opazujoč plašne obraze svojih sosedov, katerim so včeraj očete ali sinove v zapor odpeljali. „Ko bi bili mene poslušali, pa bi se vse to ne bilo zgodilo.“

Pri vsem njegovem kretanju se je videlo, kako si je prizadeval, da bi v pričo sosedov pridobil svojei osebi malo več veljave in dostojanstva. Pri svojih delaveih na travniku malo postoji, popraša in pograja, kar je bilo treba, nato se pa zopet obrne počasi na pot proti domu. A v tem zagleda od poti sèm na ravnost čez travnik z urnimi koraki stopati gospoda majorja Bessona. Kaj bi naj on tú iskal? Gotovo drugega ne,

nego mairja, njega samega. Proč je bil ves oni prisiljeni ponos, s katerim se je prej tako svojesvestno nosil pri svojih vaščanih, nemirno je v strahu pričakoval, kaj bode major povedal. Ali je morebiti tudi on sam kaj zakrivil? Urno je sprašal svojo vest. Ne! Zarote ga ne more nihče dolžiti; saj je on sam včeraj z vojaki one zarotnike iskal, zraven je pa vse naloge, ktere je po uradnikih iz mesta dobival, doslej zmirom vestno izvrševal. Ubogi maire se ohrabri, kolikor mu je bilo možno in sname ponižno pokrivalo z glave, dasi ga kratkovidni major od daleč še ni mogel videti. Na travniku stojée prične delati velikanske poklone kakor gledališni igralec, ki se domá pripravlja za večerno predstavo, zraven pa pomišlja, kako bi ga v lepej francoščini pristojno nagovoril.

„Bon jour, monsieur!“ mu od daleč vpije. „Quel temps fait-il?“

To je bilo skoro vse, kar se je maire od vojakov francoščine naučil, a še tega ni prav umel.

Major molée bližje pristopi in kratko vpraša:

„Ali ste Vi maire te soseske?“

„Oui, monsieur!“

„Poslušajte me torej!“ pravi strogo major ter svoje oči srpo upre v preplašenega mairja. „Jaz se mislim oženiti, in Vi me bode te poročili!“

„Oui, oui, monsieur!“

„Takoj prihodnjo nedeljo me okličite z lipniško gospo! Kmalu potem bode pa poroka.“ To spregovorivši se major na stran obrne in hoče zopet oditi.

„Z lipniško gospo? O monsieur!“ zavzame se maire strmée, ki je pri tej čudnej novici nekoliko svojega strahú pozabil. „Ali je to mogoče? Ali je lipniški gospod res že mrtev? To so čudne reči! Pa o tem se bodeva že še pogovorila.“

„Ali me niste razumeli?“ pravi major nevoljen.

„Oui monsieur! Jaz le mislim o dotičnih pismenih svedočbah, ktere mi bode te poslali.“

„Jaz nimam nikakih svedočeb, Vi me bode te pa tudi brez teh oklicali!“

„Kaj pa lipniška gospa?“ vpraša maire.

„Maire, ne poprašujte dalje! Razločno sem povedal, kaj od Vas želim. Do poroke Vam morebiti že pripravim smrtni list gospoda Rojarja, morebiti pa tudi ne. V sedanjih nemirnih časih nimajo uradi časa pečati se s takimi malenkostmi, jaz pa nimam volje dalje čakati. Vi bode te storili, kar sem Vam ukazal, če ne —,“ pri teh besedah ga major ostro pogleda, roko vzdigne ter jo pomenljivo po zraku zavihti, da je maire takoj umel, kaj to znamenje pomeni. Mož se ni upal besede več spregovoriti, a dolgo časa je kakor brez zavesti na mestu stal in molée v eno mer za majorjem gledal, ki je brez slovesa mirno odhajal. Še le ko

se je ta za cestnim ovinkom skril, predrami se maire iz svojega strahu ter steče po travniku proti domu.

O času francoskega vladarstva se je tudi na Kranjskem vpeljala francoska šega, da so mairji na javnem trgu zaročence oklicovali in jih potem tudi sami poročali. Poroka pred mairjem je imela državopravno veljavo ter se je z bobnanjem ljudstvu naznanjala. Še le po tej poroki sta se smela zaročenca tudi v crkvi poročiti, ako sta hotela; a vlada ju k temu ni silila.

„Barba, Barba!“ vpije maire, ko išče domu prišedši po hiši in okoli hiše svojo ženo.

Kuhinjska vrata se odpró in v vežo stopi majhna, a precej životna žena ter zvedavo gleda svojega moža.

„Tako, zdaj pa imaš!“ prične maire besedovati ter se ves potrt na klop vsede, da bi ženi potožil o svojej nadlogi. Majorjevo žuganje mu je vse živce pretreslo, in zaradi nagle hoje je komaj še sopsti zamogel. „Kar si iskala, to si dobila.“

„Kaj sem dobila?“

„Čemu je meni vsega tega treba, da jaz, pošten in miren človek pridem v tako zadrego! Ta gore na Lipnici“ — maire se ni upal izreči njegovega imena — „me sili, da ga naj takoj brez ovinkov poročim z lipniško gospo.“

„Za božjo voljo!“ zavzame se žena. „Saj še lipniški gospod ni do dobra mrtev. O gospej res danes ljudje ugibljejo, da je bila morebiti že davno z majorjem porazumljena. Včeraj je bajè lipniški gospod od nje neko pismo, ki je bilo majorju namenjeno, zasačil. Neverjetno je sicer, ker je bila ona dobra in poštena žena, a strežaj je ljudem odločno trdil, da je ona sama skrivnost o orožji ovadila, da je svojega moža izdala, da bi se potem z majorjem poročila. Toda kaj si bodeš ti zato glavo belil? Pa ju poroči, če se res hočeta imeti!“

„Ti lahko tako govoriš, ker postav ne poznaš.“

„Sem jih li takrat umela, ko sem tebe v zakon jemala?“

„Ali zdaj je drugače. Postave žugajo z ostro kaznijo, ako bi maire poročil kako vdovo, ktera ne bi pismeno smrti prvega moža skazala. Major pa neče čakati na smrtni list gospoda Rojarja, ampak sili me, da ga naj kar tako okličem in poročim, če ne bode me pa zadavil. Tako mi je zažugal, in ti ljudje rajši več storé, nego govoré.“

„Da bi si ti le ne bil teh sitnostij na glavo nakopal!“

„Kdo je pa vsega tega kriv? Ti sama! Saj si me vedno nadlegovala in silila, da bi županstvo prevzel, češ kako bode lepo, ko ti ljudje porekó „mati županja“. Zdaj pa vidiš, v kako zadrego si me spravila. Ti si vsega kriva! Tako dolgo si zaradi tega županstva pretikala, da si

slednjič staknola in me v smrtno nevarnost spravila. Da bi te le ne bil nikdar poslušal!“

„Prigovarjala sem ti takrat, ko še nismo imeli teh neslancev v deželi. Sedaj bi bilo pač najboljše, da bi se ti s Francozi nikoli pečal ne bil. Ti ljudje so hujši, kakor „lutriš“, vsi divji so in nimajo nobene vere.“

„Molči, Barba! Kaj blebetaš! Uboga reva! Ko bi naju kdo slišal!“ Maire se je bal, ko je začela žena tako zbadljivo a razločno njegove „predstojnike in gospode“ popisovati; hotel jo je torej naglo utešiti, toda žena je le še dalje jezičila:

„Saj ves svet vé, kakšni so. Neko žensko so si izvolili za svojega bogá. O kaka preslepljenost in norost. Revna grešna ženska!“

„To je res čudno,“ pristavi maire. „Ko bi že kakega moškega —.“

„Ali ne bodeš molčal!“ razhudi se Barba. „Ali ste vi kaj boljši, ali ste morebiti bolj pametni, nego mi ženske?“

„Če si tako pametna, pa povej, kaj naj sedaj s to poroko naredim.“

„Stori, kar je prav!“

„Torej naj majorju, kedar pride, hrbet obrnem, in on me bode brez premisleka na mestu zadušil. To bode tudi prav.“

„Pa ga poroči! Saj ti ne branim!“

„Se vé da! Da bi me potem še v mestu in pa pri sodnji zaradi krivičnega uradovanja obžirali, in jaz bi moral za plačilo vseh teh skrbi in sitnostij Bog zna kako dolgo v ječi čepeti!“

„Če se pa majorju ustaviš, ali ti bode ta bolj milostljiv? Jaz ti ne morem ničesar drugega svetovati.“

„Torej ni za me nobene pomoči iz te stiske?“ reče maire malodušno; srce mu je upadlo, ko je videl, da tudi Barba ne more pomagati. „Kako sem jaz to zaslužil! Bil sem vedno miren in postrežljiv človek ter nisem še nikomur nič žalega storil. Kako sem se pri tem županstvu trudil in mučil samo soseski v prid, a sedaj ni nikogar tu, da bi v sili pomagal ali vsaj kaj svetoval svojemu županu! O ta nehvaležni svet! In pa še ta moja ženska! Drugikrat jej ni mogoče jezika ustaviti, sedaj se pa modro drži kakor kavka na strehi.“

„Zato bi bilo dobro, da še koga drugega poprašaš. Pojdi h gospodu župniku!“

„Kaj še!“ odvrne maire. „Ko bi ne vedel, kaj mi bode on priporočil! „Ravnaj tako, kakor je prav, po božjih in človeških postavah, malo-bridnežev pa ne poslušaj!““ Saj so mi taki nauki že znani. Ali jaz bi rad takega modrijana tja postavil pred onega moža z Lipnice, ki je kakor železo, da bi ga prav tako divje kakor mene v oči gledal, kakor da bi ga hotel požreti. Bi videl, če bi mu ne zmanjkalo njegovih dobrih nauk.“

„Dobro znaš modrovati in nočeš nikogar poslušati. Svetuj in pomagaj si torej sam!“ Žena se zabrne in hoče na delo oditi.

„Barba, ne hodi zdaj proč od mene! Povej mi, kar se ti najbolje zdi, in jaz te hočem ubogati.“

„Samo še eno zadnjo besedo,“ odgovori žena. „Pojdi k Dobrihi! Ako te on ne izkoplje iz te zmešnjave, potem te ne bode nihče.“

„To pa to, Barba! Sedaj si pravo zadela. Da mi ni to že prej v glavo padlo! Dobriha je mož; on več vé, kot vsa naša vas. On me bode iz te zagonetke prav lepo izmotal, majorju bo pa nos zavil, da ne bode sam vedel kdaj in kakó. In kako bi ne! Dobriha bere v zvezdah skrivnosti vsega svetá. Toda Barba, veš, prazen ne smem k njemu iti. Nekaj vina, kako kure —.“

„Se vé, se vé! Ti pa glej, da bodeš pri njem pametno govoril in ga ne dolgočasil s kako neumnostjo.“

Kmalu potem sta mož in žena zadovoljna s svojim načrtom v kuhinji bila vsak pri svojem delu. Žena je ogenj netila, maire je pa zaklanega petelina skubel. Nato je Barba svojega moža podučevala, kako mora pri Dobrihi govoriti, da bode od njega vse zvedel, kar je potreba; med tem pa je bilo kure pečeno in darovi pripravljani. Urno pograbi maire vse te reči ter se napravi na pot v goro proti Dobrihinej koči. Odhajajočemu je žena zadnje nauke v glavo utepala, a maire se je podvihal da bi se je le prej ko mogoče odkrižal, ker je zdaj ni več potreboval. „Barbino zvezdo mi pa mora Dobriha pokazati, naj velja, kar hoče,“ godrnjal je po poti sam pri sebi. „Barba je čudna ženska, kakšna bode še le njena zvezda! Jezična ženska, — repasta zvezda; da, njena zvezda mora repasta biti.“

V tem času, ko je maire odšel k Dobrihi posvetovat se, približal se je že major Lipnici, ki je bila dobre pol ure oddaljena od mairjevega doma. Zamišljeno je stopal navzgor po hribci, na katerem je stala Rojarjeva domačija, včasih je malo postal in se oziral po okolici, nato pa zopet urno dalje hitel. Mislil je na dogodke prejšnjega dne. Žal mu je bilo, da je gospa toliko trpela, toda ugovarjal si je, da je zá-nj vendar najboljše, da je reč tako iztekla. Po njegovih mislih je bil Vinko edina zapreka, ktera mu je njegovo srečo odvrčevala; spoznal je, da bi nikoli ne zamogel za se pridobiti mlade žene, dokler bi njeni mož stal na njenej strani. Res ga je večkrat unevoljilo njegovo brezuspešno prizadevanje, a prav te zapreke so povečjevale veljavo in dajale néko posebno dražest zaželenemu dobitku. Gospod Besson je bil vojak in trd moški značaj. Pri nikakem početji se ni na sredi pota ustrašil, polovičnega dejanja on ni poznal. Vinka je sedaj s poti spravil in ni bilo misliti, da bi se še kdaj živ na Lipnico vrnil, kajti v onem vojnem času so bili vojaški poveljniki in uradi z zločinci nenavadno strogi; najmanjše pregreške so včasih s smrtjo kaznovali. Lipniška gospa postane vdova, in major jo sme sedaj snubiti in se z njo poročiti. Poročiti? Pred nekimi dnevi on

pač še sam ni na to mislil. Lahko bi že bil Vinka odstranil in ga pogubil, toda on ni hotel tega storiti, vedoč, da bi po moževaj smrti on, ki je prouzročil njegovo pogubljenje, samo po častnej poti v zakonu smel iskati gospejine ljubezni. Do tega se pa prej ni mogel odločiti. A sedaj je imel gospod Besson tudi v tem oziru druge misli. Vsak dan, kolikor jih je na Lipnici preživel, pomnožil je njegovo strastno hrepenenje, sedaj bi on že vse storil, vse daroval, da bi si le od nje izprosil milosti. Kaj pa porekó njegovi tovariši v mestu k temu, da se je on, tak lahkoživec in dobrovoljec za celo življenje v zakon zavezal! Ali se mu ne bodo smejali in ga smešili, da si je tam v samoti med kmeti izbral svojo nevesto! Mogoče; toda major bi se zdaj malo zmenil za tako oporekanje. Celó vojaško življenje je izgubilo za-nj vso mikavnost, ko si je domišljjal, kako bi srečno živel na strani mlade gospe, prav tako kakor Vinko, kako bi skrbno ustrezal vsem njenim željam, kako bi jo ljubil, dà iskreno, goreče ljubil, kakor še nikdo prej. To srečo pa je po Vinkovej smrti pač lahko možno doseči. Saj ni major še nikoli slišal, da bi ktera mlada vdova rajši celo življenje žalovala, kakor se pa v drugič omožila. Ona pač ne bo delala izjeme, mislil si je sam pri sebi. Taka je, kakor so vse druge; tri dni se bo jokala, tri dni bo premišljevala, potem se bo pa smejala in po snubačih gledala. Kdo bi se pa zamogel tú na kmetih pri snubitvi z majorjem meriti? V tem oziru se major pač ni nikogar bal.

Edina zapreka, ki je majorju preglavico delala, bila je ta, da on ni zamogel še nekaj mesecev na Lipnici ostati, da bi se moževa smrt malo pozabila ter ženitev mirno in tiho izvršila. Nekaj tednov ostane še tukaj, zato je sklenol se na vse načine potruditi, da si že v tem kratkem času zagotovi prihodnjo srečo in se z gospo postavno poroči. Se vé da se bode gospa s prva protivila, ali on jo hoče pomiriti in svojo naglost opravičiti z ozirom na sedanje bojne čase. Kdo mu pa je porok, da jo še prosto, neomozeno najde, ako se po končanej vojski morebiti še le čez leta vrne na Lipnico! Ne, tako dolgo ni hotel odlagati, ampak takoj zjutraj je šel k mairju ter mu zapovedal, da ga naj prihodnjo nedeljo okliče; saj se je trdno nadejal, da do poroke gotovo udobi smrtni list gospoda Rojarja, tudi ni dvomil, da bi v tem času z osobno ljubeznjivostjo ne pregovoril in za se pridobil neskušene gospe, ki je bila od vseh zapuščena.

Ko je major na Lipnico prišel, čakal ga je že posel vojaškega oblastništva iz bližnjega mesta z novimi ukazi, kajti na bojnem polji so se bile takrat že važne reči zgodile. Generalu Radivojeviću se je res kakor je namerjaval, posrečilo Karlovec vzeti, in sicer z majhnim trudom, ker so se graničarji francoskemu generalu Janin-u naravnost odpovedali in so vsi k Avstrijcem pribežali. Ko so to francoski poveljniki zvedeli, zaukažejo vsem svojim majhnim vojaškim oddelkom, ki so bili na južnem Dolenjskem, ob Kolpi in v sosednjih mestih razkropljeni, da se naj vmaknejo

proti Novemu mestu in dalje proti severju. Dobro so namreč vedeli, da priderejo Avstriji iz Hrvatskega tudi na Kranjsko, a majhne francoske posadke ne bodo zamogle ne Kolpe braniti niti jim pota proti Ljubljani zapreti. Res je kmalu potem zmagonosni avstrijski general polkovnika Milutinovića z enim bataillonom graničarjev proti Novemu mestu poslal, in pozneje bi imele večje čete za njim priti.

Še tisti dan, ko so Avstriji Karlovec zasedli, in prej nego je polkovnik Milutinović proti Kranjskemu odrinol, dobil je že major Besson povelje, da naj v dveh dneh z vsemi svojimi vojaki Lipnico zapusti in v Novo mesto odpotuje. Takrat so Francozi še upali, da bodo vsaj kos Dolenjskega obdržali; zato so pri Novem mestu nekaj vojakov zbrali, v Višnjo goro pa sedem bataillonov pešcev in nekaj konjikov iz Ljubljane poslali, da bi te pokrajine branili. Pozneje pa ko so se francoske čete na drugih krajih nesrečno bojevale in se je govorilo o sijajnih avstrijskih zmagah na Ljubelji in v Kranji, jim je se vé da tudi to upanje po vodi splavalo.

Major je to novo povelje prebravši dolgo na mestu stal in se ni ganol; osupnen je gledal pismeni ukaz svojega predstojništva. V roki je držal list, kterega se je že davno bal, a ni se nadejal, da bo tako kmalu prišel. Kako vesel je prejemal o drugih časih enaka povelja, kako radostno je pozdravljal poziv, kateri ga je klical v boj! Saj je bil njegov največji ponos med svojimi tovariši kljubu švigajočim svinčenkam z drznostjo in s pogumnostjo se odlikovati. Nikoli se ni obotavljal, še sam je iskal prilike z bojno slavo si venčati glavo in dičiti ime. A danes? — Otožno se je oziral okoli sebe, gledal je na vrt, v log, zrl je na vse kraje, kjer je nekdaj hodila — ona. Puščava mu je postala svetišče, samota se mu je omilila, ker jo je posvetila njena, Ljudmilina miloba. Vse to bode pa moral sedaj zapustiti, izgubiti morebiti za vselej. Ljuta osoda! Zapeljivo vzdigneš človeka iz vsakdanjega življenja, pokažeš mu raj, odgrneš zagrinjalo, da se človeško okó topi v blesku veličastva, nato ga pa zopet neusmiljeno pahneš v brezno posvetne gnilobe.

Gospod Besson se predrami iz svojih mislij. Čemu ta sentimentalnost! Kdo ga je do sedaj še takega videl! Vztrajno delovati, da doseže svoj namen, neizogibno osodo pa moško prenašati, — to je bilo vedno njegovo geslo, po tem se hoče tudi sedaj ravnati. Ljudmila še ni zá-nj izgubljena. K njej hoče iti, svoje srce jej hoče do cela razgrniti, vse jej hoče povedati in potožiti. On je nedolžen zaradi žalostne osode njenega moža, storil je le svojo vojaško dolžnost; naj ga zato ne črti. Osamljena je sedaj ostala, revna in zapuščena od vsega svetá; naj torej ne presliši prijateljskega glasú, kateri jo s toliko ljubeznijo pri slovesu k sebi kliče in vabi. Kar je v zadnjem času pretrpel, kar je čutil in po čem je hrepenel, vse to hoče v eno besedo zlití, proséč jo, da postane njegova žena. Naj se potém nebo temno preoblači, naj buči grom, naj rjujejo bojni

viharji, združeni sreci bode te praznovali prevladujočo blaženost ljubezni, tá bode zasloba njunej sreči o vseh časih.

Tako je hotel major mladej gospej govoriti; urno stopi v hišo, da bi po njej poprašal. Šel je od sobe do sobe, a nikjer ni gospe našel. Morebiti je vsled včerajšnjih dogodkov kaj bolna; toda v njeno spalnico kar tako na ravnost planoti vendar ne kaže. Morebiti je na vrtu. Ali naj bi Zaliko poklical in njo poprašal? Ne; njej ni prav zaupal. Hotel je torej strežaja imeti, kajti njemu je naročil, da naj na gospo pazi, kaj bode delala, kod bode hodila; zraven naj gleda, da ne bi Lipnice zapustila.

Ker strežaja v hiši nikjer ni bilo, šel je major na dvor. Pri vrtu so sloneli vojaki in se med sabo pogovarjali, na dvoru pak, kjer je bilo sicer vse polno živahnosti, bilo je zdaj vse mrtvo in tiho. Pri hlevu sta stala pastir in mlajši hlapec; skrivnostno sta si med seboj šepetala, a major je mimogredé vendar ujel besedi „gospa“ in „Zalika“. Poprašal ju je po strežaji. Odgovorila sta kratko, da je z drugimi posli daleč tam v logu pri tomunu; nato sta se pa urno na stran obrnola, ne da bi majorja pozdravila, kakor sta sicer vselej spoštljivo storila.

To poročilo in pa vedenje teh dveh služabnikov se je majorju malo sumljivo zdelo; zbal se je, da se ne bi bil kaj strežaj s hlapci sprl, zato je hotel sam tja k njim iti. Vedel je, da so bili posli Vinku prav udani. Mogoče bi bilo, da bi se začeli sedaj proti njemu upirati, ker jih je bilo veliko, in se tudi strežaju zoperstavljati.

Ko se je major na svojem potu po logu približeval tomunu, ki je bil daleč notri v goščavi, zasliši hudo vpitje in prepiranje, nato pa pluskanje, kakor da bi bil kdo v vodo padel. Bližje prišedši je zapazil, kako si je strežaj ves moker in blaten iz vode pomagal po bregu gor na suho in kako so ga nato lipniški hlapci in delavci obstopili in se mu grozili s pestmi.

Zjutraj že je bil major starejšemu hlapcu naznanil, da bode strežaj odslej nadzornik delavcem in najemnikom, dokler se razmere na Lipnici nekako ne uredé; kajti gospa se ne more z vsem pečati. Ta novica je grajsko družino hudo razljutila; vsi so rekli, da rajši iz Lipnice odidejo, kakor pa da bi strežaja ubogali. Saj so vedno opazovali, kako se je okoli Francozov hlinil in pred majorjem v prahu valjal; prepričani so bili, da je on sam gospoda izdal. Nato pa še pride Zalika in hlapcem potoži, da strežaj že celo jutro gospo zalezuje, da se ta ne more nikamor ganoti, da jej ne bi bil ta hinavec za petami. Gospa želi, da bi hlapci tega človeka vsaj za eno uro kam v kraj spravili. Gospejina želja je bila služabnikom merodajna. Ko je kmalu potem strežaj na dvor prišel ter pričel nekako gospodariti in se ošabno ustiti, prijela sta ga dva hrusta za roke ter sta ga — hočeš nočeš — tirala v log k tomunu. Tam so se okoli njega zbrali vsi lipniški posli, začeli so mu napovedovati, kar

so že davno imeli na sreci, psovali so ga in mu očitali, da je on sam kriv nesreče na Lipnici.

„Kdo Vas je podšuntal zoper mene?“ vpraša boječe strežaj.

„Ti sam, ker si gospoda izdal!“ odgovoré vsi enoglasno ter mu s pestmi žugajo. Vinko je bil vsem poslom priljubljen, ker je lepo in prijazno z njimi ravnal in jim dal veliko zaslúška. Zato so zdaj vsi njegovo osodo iz srea obžalovali, nekteri so se pa tudi zbalí za svojo dobro službo.

„Mene hočete dolžiti?“ pravi strežaj bojazljivo, videč, da se hočejo vsi nad njim maščevati. „Pustite mene in druge poglejte. Ali niste videli, kako je včeraj gospa obleдела, ko je Vinko njeno pismo, ktero je bila majorju pisala, v roke dobil? Kako jo je nato gospod od sebe pahnol! Kaj je tedaj treba še ugibati, kdo je gospoda izdal?“

„Molči lažnjivec! Po čeljustih ga udari! Jezik mu izderite!“ kričali so vsi povprek. „V vodo z njim!“ zasliši se neki glas, in prej ko se je strežaj zavedel, valjal se je sredi tomuna po vodi in po blatu. Ker ni bila voda globoka, zlezal je res kmalu na suho, tam pa je prišel v pest svojim preganjalcem, ki so ga zopet obsuli in se mu grozili.

K temu prizoru pride major.

„Kaj tu počenjate? Ali je to pokorščina, kakor sem Vam velel?“ rohni z zapovedujočim glasom.

„Gospod, tega pritlikavca mi ne bodemo poslušali in nikogar ne, kdor ni pravi gospodar na Lipnici. Rajši gremo vsi iz službe.“

„Zakaj ste ga v vodo vrgli?“

„Zato, ker se je drzno našega gospoda grditi in gospo obrekovati.“

„Gospod Rojar je graje vreden, ker je mnogo zadolžil,“ odvrne major nevoljen; jezilo ga je, da je s posli toliko govoril.

„Mogoče pri Vas, sicer je pa ljubezni in spoštovanja vreden. In kdor bi se še upal tako sramotno o njem in njegovej gospej jezljati, storili bodemo z njim tako kakor s strežajem.“

Major se je bil že namenil posle ostro pokarati in kaznovati, a zapazil je med njimi, ki jih je blizu dvajset v gruči okoli njega stalo, divje poglede in debele žuljaste pesti. Kdo bi mu tukaj, kjer ni bilo vojakov blizu, na pomoč prišel, ako bi vsi ti ná-nj skočili. Premagal se je torej ter odnehal za sedaj, nato pa molé s strežajem odšel na Lipnico.

Med potem je major od strežaja zvedel, da Ljudmila ni šla celi čas nikamor iz hiše. Bila je vedno v svojej sobi in Zalika jej je stregla; drugi ni smel nihče k njej. Strežaj je zagotovil, da je vedno dobro pazil, da ne bi kam utekla.

Na dvoru pred hišo so stale dekile in se tiho a skrbno pogovarjale; nikogar ni bilo, da bi jim bil delo razkazal. Na majorjev ogovor so rekle, da ne morejo obeda pripraviti. Zalike ni nikjer, da bi jim odprla klet ter dala za kuho potrebnih stvari.

Kaj ko bi tudi gospe nikjer ne bilo!

Prestrašen plane major gori v sobe, vse premeri in preišče, nazadnje pa pred gospejino spalnico obstoji. Ključ je v vratih tičal, on potrka, vse je tiho. — Polagoma odpre vrata in v sobo stopi; nikogar ni notre, vse je prazno. Omare in miznice so stale odprte, kakor da bi bil kdo v zadnjem času urno kakih važnih rečij iz njih pobral, nato pa vse odprto pustivši nagloma odšel. Kdo bi še dvomil! Jasno je ko beli dan: gospa in Zalika ste z Lipnice utekli.

Kakor okamenél je stal major strméč sredi sobe, v katero se je tiho kakor ponočni tat prikral, iz katere je pa prej golobica izletela, nego jo je pograbil roparski kragulj. Pred nekimi trenotki je še tukaj bivala, na stolu pri tej mizi je sedela, ta zrak je dihala, a zdaj je šla, Bog zna kam. Prijatelji si pri odhodu roke podajajo, v ljubezni se objemajo, a ona ga ni niti z énim pogledom osrečila, ampak plaho je zbežala pred — njim samim. Osrečila? Ali je pa ona sama srečna? Tega major še do zdaj ni pomislil. Ko bi nežive stvari znale govoriti, ta soba bi mu povedala, kake muke je uboga žena zadnje dni prestala, kako jej je srce krvavelo, ko ni zamogla rešiti svojega moža, kako je to noč blede ko zid na stolu sedéč prebedela. Te stene so gledale njene bolesti! Ni jokala, ni tožila, ampak kakor v smrtnej bolezni hirajoče dete slonela je v naročji svoje strežnice. Vsega tega je pa kriv — on sam. Da, ti si njeno srečo ubil! oglasila se je njegova zaspana vest. Ti bi bil lahko vse to zabranil, moža bi bil posvaril in mu prizanesel, lahko bi bil odvrnil te grozne bolečine od nje, katero ljubiš, a ti tega nisi hotel. Sedaj pa prosiš in zahtevaš ljubezni, sreče od nje, katerej si strup prilival v revno srce, slednjič pa z enim udarcem dušo pretresnul do smrti. Kako bi žena ljubila morilca svojega moža! Ne prizadevaj, ne trudi se Besson, da bi te kdaj še čislala; sedaj je prepozno.

„Prepozno!“ vzdihne major, vsede na stol ter na njem zamišljen obsedi. Čez nekaj trenotkov pa zopet mahom kvišku plane, strast in poželenje mu v prsih vzkipi, ves divji in razburjen hiti ven iz hiše na dvor.

Do zdaj sem te hotel z lepa prositi, da na častnem potu postaneš moja nevesta, sedaj pa te hočem prisiliti, da se mi udaš, če ti tudi v mojem objemu počí srce, in obupne solze močijo tvoje — sramoto.

„Korporal, kje je gospa?“ vpraša major osorno svojega podčastnika, kateremu je bil tudi naročil in ostro zaukazal, da naj skrbno pazi, da se gospa nikamor od hiše ne vmakne.

„Jaz ne vém,“ odgovori odkritosrčno korporal.

„Kaj? Tako se prezirajo moja povelja? Takoj ga v zapor odpeljite! Železne spone zopet na noge in na roke, da se bode pokoril za svojo malomarnost!“

Revež je bil tá korporal. Danes je po hudej kazni prvič zopet užival prostost, a komaj ko so se mu udje malo poravnali, moral je zopet nazaj v ječo. Sicer pa kaže vsak ujetnik po svojem oprostjenji večjo veselost, nego jo je občutil danes korporal, ko je zjutraj po prestanej kazni zopet prišel na čisti zrak. Na Lipnici je bilo sedaj vse spremenjeno. Vsi posli in domačini so vojake temno gledali in se jih ogibali, celó Binče je izgubil do korporala, še bolj pa do drugih vojakov svoje zaupanje, odkar je videl, kako so ti včeraj njegovega brata neusmiljeno tirali z Lipnice. Ono lepo življenje je torej na tem kraji minolo in se ne povrne več. Korporal je pred hišo, kjer je z vojaki na straži stal, čmrno pred se v tla gledal ter se jezil nad majorjem, Vinkom in nad vsemi, zraven je pa tiho klet, francosko, laško, slovensko in kolikor je še jezikov znal. Celó ko je Zalika iz sobe dol prišla in zraven njega postala, ni se za njo zmenil, ampak v eno mer je pred se gledal in s sabljo velike riže po pesku delal, potem jih pa zopet zasul in poteptal, da so ostroge na nogah rožljale. Hišina je hotela z njim govoriti in ga po dolgem času pozdraviti, a imela je svojo trmiceo in ga vendar ni hotela prva nagovoriti. Okašljevala se je, da bi ga na se opozorila, toda korporal je dalje po pesku risal ter kakor Archimedes svoje podobe na pesku učeno in modro premišljeval. To je pa Zaliko vedno bolj jezilo; iz trte, ki se je po hišnem zidu spenjala, jela je perje obtrgavati in ga na korporalove studije metati. Ko se pa zraven še neki vojak k trti spne in prične grozdje obtipavati, bila je najlepša prilika, da je svojej nevolji dušek dala v jedrnatih, zbadljivih besedah, ki so bile pa prav za prav korporalu namenjene.

„Noro dekle!“ ugovarja mrzlo korporal. „Ali se je treba radi take malenkosti tako nad njim jeziti?“

„Kdo se ne bi jezil?“ odvrne dekle. „Ali Vas nismo tukaj dobro pitali in pasli, sedaj nam pa s tako nehvaležnostjo plačujete?“

„Veleizdajstvo se mora kaznovati.“

„Glejte si no! Kako modro govorite! Pa povejte, kakega izdajstva je gospa kriva, da jo zdaj kakor kako hudodelnico stražite in jej ne pustite čez prag stopiti! Ali se je tudi ona po noči v vasi doli s kmeti pogovarjala in jih k uporu spodbujala? Sram bodi Vas, ki hočete biti vojaki Napoleonovi! Vaši tovariši se na bojnem polji vojskujejo, Vi pa tukaj s smešnim ponosom stražite mirno in neškodljivo žensko ter jo sramotno silite, da bi ljubila Vašega majorja, da si sami dobro veste, da ga sovraži in zaničuje.“

Vrag naj vzame še majorja! mislil si je korporal. Zalika ima prav. On ni cesarju prisegel, da bode ženske stražil, ktere njegovi častniki poželé. Toda kaj naj bi storil!

„Dekle, dekle!“ reče nato pomisljujoč. „Mi ne moremo pomagati. Ubogati moramo.“

„Torej je vse izgubljeno! Uboga gospa!“ vzdihne Zalika, s predpasnikom si zakrije oči in se zjoka.

„Kaj pa hoče gospa, da naj storim?“

„Glejte, gospod korporal, gospa je vedno dejala, da ste Vi najboljši med vsemi vojaki, in jaz sem tudi rekla, da je korporal dober človek, da bode nama tukaj pomagal.“ Korporalu je bila pohvala prav po godu in ustnice so se mu malo raztegnole v prijazen nasmeh. „Gospa ne sme na Lipnici ne eno uro več ostati. Pustite naju, da odideve! Saj ne bodeve sli,“ nadaljuje hišina ter nekoliko v strau stopi, „kakor s procesijo tú pred Vašim nosom. Od zadej bodeve zlezli čez vrtno ograjo v gozd in potem dalje. Vi pa nikarte takrat nazaj na vrt gledati, ampak ostanite tú pred hišo pri drugih vojakih; majorju pa recite, da niste ničesar videli!“

„To bode pa zame vendar nekoliko nevarno.“

„Se vé da, težavno je, česar Vas prosim, in major Vam bode morebiti mnogo sitnosti delal. Toda nama bi s tem gotovo neprecenljivo ljubáv storili, gospa in jaz bi Vam bile za to celo življenje hvaležne ter bi se Vas čestokrat spominjale.“

Korporalu se ustnice še bolj raztegnejo.

„Gospa Vam je po meni poslala lepo in bogato darilo, da bi Vam nekoliko Vašo dobrovoljnost poplačala, tudi jaz sem pridjala v svojem imenu majhno stvarico, da bi se še kterikrat na mene spomnili.“

Kakor se po deževnem dnevu na nebu slednjič oblaki raztrgajo, da izza meglic zasveti rumeno solnce in posije na zmočeno zemljo, tako so se na korporalovem temnem licu po dolgem času na zadnje vendar razklenole ustnice, pod košatimi brkami se pokazali beli zobje, in celo lice je zažarilo v nenadnem veselji. Smejé se stegnoj je roko ter vzel darilo, katero mu je Zalika ljubeznjivo nudila. Bil je zlat denar od gospé, ličen prstan pa od Zalike, ktereje je ganen stisnoj roko k slovesu.

„Dekle, dekle! Ali se še vidiva?“

„Kedar vojske ponehajo, takrat pa slecite vojaško suktnjo in pridite na Lipnico! Tú bodemo še srečno in mirno živeli, naj nas sedaj major preganja, kakor hoče.“

To spregovorivši je brzo stekla po stopnicah v hišo.

Kmalu nato zasliši korporal v hišnej veži stoječ, da so se majhne duri na drugej strani hiše polagoma odpirale. Urno je stopil k vojakom pred hišo, od koder se je zamoglo le en kos vrta videti. Kazal jim je nekaj tja na nasprotno stran, zraven jih pa s svojim obširnim životom tako zagrnoj, da niso mogli skoro nič nazaj proti vrtu videti. A korporal sam se ni mogel premagati, da se ne bi nazaj obrnoj; zapazil in spoznal je še po obleki Zaliko, ki je potem hitro za vrtno ograjo v goščavi izginola. Presrčna deva, si je mislil, brhka je ko srna, a zvita kot lisica.

Veliko hudega ni major korporalu danes s tem storil, da ga je zaprl. Temu je še ljubo bilo, da se je iznebil dolgočasnega službovanja, da je zamogel sam za se mirno prstan ogledavati in premišljevati, kako ga je Zalika danes pri konci razgovora ljubo nagovarjala, kakor še nikdar poprej. Upal je, da jo še kdaj vidi, in bil je srečen.

Major si je vse prizadeval, da bi zopet gospo našel. Strežaju je naročeval, žugal in prosil, da naj celo okolico preišče in povsod po njej popraša. Naj si vzame s sabo še drugih ljudi, on bode vsem obilno plačal, strežaju pa je obetal bogato darilo. Naročil mu je tudi, da naj dobi večšega voznika, kateri bi dobro poznal pota proti Ljubljani, kajti ceste iz uskoškega gorovja so bile zelo strme in za vožnjo sila težavne, major se je pa hotel še to noč z gospo, ako jo dobi, iz teh krajev odpeljati. Da, nje bi ne zamogel tú puščati, ko je moral sam Lipnico zapustiti. Hotel je z njo v kako oddaljeno mesto odpotovati, kjer bode še bolj zapuščena, tuja brez znancev in varuhov. Z nikomur ne bode občevala, on sam bode vedno stal na njenej strani, vojaštvu pa takoj ko mogoče dal slovo. Pokazalo se bode, ali zamore res vekomaj proti njemu mrzla ostati; če pa tudi to stori, naj vsaj nikogar ne bode, ako noče biti njegova. Nobenej ženski se še ni major toliko dobrikal, vendar ga še ni do sedaj nobena tako na ravnost zavrgla, nobena tako žaljivo prezirala, kakor ta. Zato pa se je hotel nad njo maščevati ter jo siloma od tú na tuje odpeljati. Kako pa bode tam mogel nad njo čuvati in jo stražiti, kako jo pri sebi obdržati, tega major sedaj še ni pomislil. Od strasti preslepljen je za trdno sklenol, da je na nikak način na Lipnici ne pusti, zato je zdaj strežaja silno priganjal, zapovedujoč mu, da se naj podviza ter kmalu zasledi njeno skrivališče; tudi on sam je hotel v vasi po njej poprašati.

Hitro se je raznesla novica, da ste gospa in Zalika skrivši zapustili Lipnico. Vsi lipniški posli, hlapci in dekle so se zbrali na dvoru ter se pogovarjali o tužnej novosti. Vsi so sklenoli, da ne bodo še dalje tukaj pri samih vojakihi služili in delali; naj si major sam streže in kuha, kakor hoče. Res je bilo kmalu potem videti, kako so posamezni služabniki s culo na rami žalostno odhajali na različne kraje; nekteri se niso zamogli pri odhodu solz zdržati. Saj so starejši hlapci že dolgo bivali na Lipnici, marsikdo od njih je že služil pri pokojnem Rojarji ter Vinka poznal od mladih nog. Vsi so ga spoštovali in čislali, vsi so častili in ljubili svojo gospodinja, a nikdo od njih ni mislil, da se bode pri tako žalostnih razmerah ločil od Lipnice.

Še bolj kakor posli prestrašil se je Binče, ko je slišal, da je od vseh domačih zapuščen sam ostal na Lipnici. Že od včeraj se ni dal zaradi brata pomiriti, a danes se je še bolj preplašil, ko je iz hiše gredé nekoliko majorjevih besed ujel in spoznal, da hoče ta tudi Ljudmilo odpeljati.

Sicer se pa Binče v prejšnjih mirnih časih ni toliko zmenil ne za brata ne za Ljudmilo, ker sta ta dva čestokrat njegovim bedastim naklepom nasprotovala; poiskal ju je le takrat, kedar je česa od nju potreboval. V sedanjem nevarnem času pa se je oglasila v nepopačenem mladenči z vso močjo prirojena čut bratovske ljubezni, a še bolj ga je vznemirjala misel, da sedaj ostane sam, zapuščen brez varuha. Matevžu ni nikoli veliko zaupal, bratov značajni ponos pa je imel pri njem toliko veljave, da bi se Vinko po njegovih mislih lahko celemu svetu ustavljal. Ali večeraj so tega vojaki uklenenega iz njegovega lastnega domovja odpeljali. Kdo naj bi sedaj še Binčeta varoval! Ves plašen je torej lazil celi dan okoli hiše, a vajakov se je zdaj bal kakor samih vragov. In kako bi ne! Večeraj so Vinka zaprli, danes že Ljudmilo iščejo, jutre pa že pride gotovo on sam na vrsto.

Na dvoru je prosil Binče vsakega hlapca posebej, naj pri njem na Lipnici ostane, naj ga pred vojaki varuje; toda posli so vsi z glavo odkimavali ter se tiho na vse strani razšli. Osamljen se je revni mladenec nekoliko časa okoli sebe oziral, potem pa je stekel kakor zbegano jagnje po stezi ob robu loga. Vsedel se je na kamen pri poti ter se jokal kakor dete, ki je izgubilo svojo mater. Tak pa je bil Binče: o veselih časih je bil trmoglav in razposajen, o hudih je pa obupno tarnal.

Dolgo časa je Binče na onem mestu sedel; od samega joka utrujen je pobesil glavo gledal ter pred se na tla. Iz tega stanja se še le predrami, ko je opazil, da se po poti tik zraven njega neka dolga senca pomiče, nato pa pred njim obstoji in ga osenči. Spel je glavo kvišku in pred sabo zagleda — Dobriho.

Gorski samotar je še le danes zjutraj od mairja zvedel, kaj se je večeraj zgodilo; pozneje so mu tudi drugi ljudje o tem pravili. Dobriha je srčno obžaloval osodo svojih sosedov, ko je pa maire pripovedoval, da se hočeta major in gospa vzeti, majal je neverno z glavo ter šel sam na Lipnico o tem popraševat.

„Kaj pa tukaj sam sediš in pomišljaš?“ nagovoril je Binčeta.

„Kako ne bi bil sam!“ odvrne Binče. „Vsi so z Lipnice zbežali, sami vojaki so ostali.“

„Kje pa je gospa Ljudmila?“

„Z Zaliko je pobegnola. Major je poslal strežaja in druge ljudi, da bi jo poiskali.“

„Kaj jej pa hoče storiti?“ poprašuje dalje Dobriha.

„Kar je Vinku storil. Daleč od tukaj jo hoče odpeljati; tam jo bode zadavil ali pa na meh odrl. Jutre bode pa mene,“ pristavi z jokajočim glasom.

„Ne boj se, Binče!“ tolaži ga Dobriha. „Zakaj bi tebe pregnal.“

„Zakaj pa Ljudmilo?“ pravi Binče in se še hujše zajoče. „Tudi ona je nedolžna kot jaz; Vinko je pri zadnjem uporuh pred štirimi leti na Francoze streljal, midva z Ljudmilo pa nisva nikoli še na nje streljala.“

Iz mairjevega poročila in Binčevih odgovorov je zamogel Dobriha lahko sklepati, kaj je pri vsem tem istina. Binče je imel se vé da o tem krive misli in maire je napačno sodil, misléč, da se hoče gospa zadovoljno udati majorju.

Že je hotel Dobriha poprašati, kam so šli gospo iskat, a v tem hipu prisopiha po stezi strežaj sam ter se v tek spusti dol proti vasi. Dobriha se obrne in mirno gleda za njim.

„Dobro major!“ mrmral je sam pri sebi. „Ti si vse moči napel, da bi ugrabil in pogubil nesrečno ženo, a jaz se hočem, kolikor mi bode mogoče, potruditi, da jo rešim iz tvojih rok.“

(Dalje pride.)

Ostávljeni siróti.

Prijetno ogréva mojega, vé,
 Srcá prijaznega te gorkóta,
 A jaz vesel, da ti služiti smém,
 Zaščitnik sem tvoj, uboga siróta.

Siróta in bora — to je nečast!
 Brezsrčni svet se ób-njo spodtíče.
 Ljudem je žizen malik in slast,
 Trpljenje siróte, jok jih ne miče.

Tvoj oče resnično pošten bil móž,
 A tebe in mater s težka živil je,
 Rojéval trnje mu trud, né róz,
 Vse svoje dni zatíranec žil je.

Rešila bridkóstij njega smrt,
 V zahvalo očina je dala mu — jamo,
 In skoro za njim mrtvaški ti prt
 Rodico zakril, družnico je sámó.

Po óči dédsčina bister duh,
 Po materi so pridne roké ti,
 A hleb grenák le služiš in suh,
 Ki režejo ga skópe žené ti.

Da bil je oče tebi slepár,
 Sedaj siroščine ti ne trpela,
 Ne, srečna bi lahko bila stvar,
 Gospá češčena, ponosna žívela.

A nič ne žali te vsa trpkóšt,
 Katere doslé ti bilo užiti,
 Povzdigaj te up in duhá krepóšt,
 Če stiska imá še hujša priti.

Sočutno otrém jaz tvoje solzé,
 Pri meni zavetja išči v bedi,
 Ko dušo bridke rane ščemé,
 Tešila dobivaj v mojej besedi.

Naj tudi nisem presrečen sam,
 In redko moj dom je kraj veselja,
 Zvestó delim s tebój kar imam,
 Ukaz mi je sleherna tvoja želja.

Zatorej vjasni temni obraz,
 Nemírni duh se tebi vpokoji,
 Pogledi, prišel pomladánji čas
 V svetlósti, milóbi k nam je svoji.

Poslal je ptic in cvetnih darov
 Na zémľjo, blaženstva željno posíplje,
 Človeštvu praznik je prihod njegov,
 Pomlájeno vsako srcé utríplje.

Odpri še ti sreé na stežáj,
 Svetlóba, mir se vá-nje naséli,
 Naprej obračaj pógled, nazaj
 V minólost gledati si ne žéli!

Jos. Cimperman.

Blagodejna zvezdica.

(Novela.)

I.

Tedaj gospodična Ada, Vi nočete odstopiti od svojega sklepa in nas hočete po vsej sili zapustiti?

Te besede je govorila debelušna štirideset ali petdeset let stara ženska, vsakdanjega obraza, priprostega vedenja. Kroj njene obleke in frisura na njenej glavi je bilo edino, kar je kazalo, da spada k boljšim stanovom.

Oseba, ktero je ogovorila, bila je vitka postava sedemnajstletne devojke. Bila je v črnej žalujočej obleki, bledega lica, na katerem so bili močno izraženi utisi otožnosti ali nezadovoljnosti, menda pa oboje. Ta izraz lica, ki je takó malo pristojal njenim letom, priprosta, že močno ponošena črna obleka in pa njena zanemarjena zvonanjost sploh, to vse je bilo krivo, da se je Ada na prvi pogled zdela nelepa in neprijetna.

Ko bi jo bil pa kdo na tanje opazoval, našel bi bil, da so njene modre, a vedno mrkle oči imele nenavadno milobo, dà fine poteze njenega obraza bi oživele, ko bi jih rudečica le nekoliko oblila, in slednjič bi njene ustnice, ko bi se hotele nasmejati, dajale vsemu obrazeku nekov čar, kajti odkrile bi vrsto belih zobkov in jej delale na licih ljubeznjivi jamici.

Ljuba gospa Barbara, odgovorila je Ada na njeno vprašanje z nežnim jej lastnim glasom, ko bi vedeli, kakó bridko je sedeti dan za dnevom za tujo mizo, prebivati pod tujo streho s čuvstvom, da je vse, kar potrebujem za življenje, le dar Vašega dobrega srea, in da Vam tega darú ne morem povrnóti in tudi nikdar ne bodem mogla, ne bi mi toliko ugovarjali, kajti jaz si hočem iskati službe.

Oj ti ljubi Bog, rekla je nekoliko razžaljena gospa Barbara, ali sem Vam jaz ali pa Feliks kdaj očítala, da živite pri nas zastonj? Koliko pa Vi tudi potrebujete za svoje potrebe? Kakó malo na pr. Vi jeste! Ali Vas jaz ne ljubim, kakor bi mi bila lastna hči? Ali Vam ni moj Feliks iz celega srea udan? — dostavila je bolj s tihim glasom.

Rudečica nevolje je pri tem imenu oblila Adino blede lice. A samo za trenótek, in postalo je še bledejšje, nego je bilo prej.

Gospa Barbara se je vedla, kakor da bi ne bila zapazila Adine zadrege. Začela je torej polglasno šteti šive na nogovici, katero je pletla. Potem ko se je dvakrat nalašč uštela, da med tem Adi časa pusti se pomiriti, zvila je pletenico in jo položila v jerbašček za ročna dela, ki je ležal pod mizico. Zdaj se Adi približa, prime jo za obe roki in z glasom dobrotnice poreče: Zadnja želja gospoda stotnika, Vašega očeta, je bila, da moram njegovej Adi puščati svobodno gibanje v življenji. Le iz tega uzroka se nočem dalje zoperstavljati. Povejte torej, kakó se neki mislite v bodoče preskrbljevati? V čem bodi Vaša služba?

Kó je Ada videla, da je gospe Barbare resna volja jej pomagati, da doseže svoj namen, zadobi srénost in takoj odgovori: Upam, da onih sedem let, ktera sem preživela v zavodu, ni bilo brez sadú.

Oči so se gospej Barbari na enkrat zasvetile, usta so se jej še bolj razširila začuvši Adino opazko, in ona reče veselo iznenadjena: Kaj res, Ada, Vi ste tedaj takó učenj, da bi bili zmožni postati učiteljica v kakej imenitnej rodbini?

V tem trenutku je gospa Barbara pozabila, da je na skrivnem gojila vse druge namene za Adino bodočnost. A njeno nenavadno dobro sree je vselej zaduševalo želje in naklepe, ktere si je stavilo, kedar je koli sprevidelo, da one ne osrečujejo bližnjega. Da pa Ada ni srečna v njenej hiši, sprevidela je gospa Barbara že davno. A vedela in našla ni drugega pripomočka, da bi jo razvedrila, nego da jo še bolj po svoje ljubi in da sili svojega sina Feliksa enako stóriti. Toda Adino čelo se je še bolj zmračilo pri toliko pretiranej ljubeznjivosti. Uboga gospa Barbara si je

noč in dan trla glavo, kaj bi bil uzrok Adine nezadovoljnosti! Ko jej je Ada po njenem večkratnem vprašanji, ali menda čuti v njenej hiši kakšen pomanjkljaj, sledujoč v zadregi odkrila, da jo je sram živeti od tuje miloščine in da si želi sama svoj kruh služiti, zadela jo je ta vest jako neprijetno. Da bi Ada, stotnikova hči, služila, zdelo se jej je nezaslišano. V svojej napetej dobrodušnosti predstavljala si je takoj Ado kot eno svojih robotih dekel: boso, z navihanimi rokavi, umazano, in težave so jo skoro obhajale pri teh umotvorih svoje domišljije. Zato jej je zdaj, ko je Ada omenila svoj sedemletni uk v zavodu, šinilo na enkrat v glavo, da bi bilo Adi mogoče služiti brez poniževanja pod stan, v katerem se je narodila.

Za odgojiteljico, odgovorila je Ada nekoliko v zadregi, upam biti sposobna. Da bi pa tudi moje znanje zadostovalo za odgojevanje otrok imenitne rodbine, jako dvomim.

Ali Ada, človek, ki se je bavil sedem let z ukom, ta mora že nekoliko znati. Jaz sem hodila v šolo samó osem mesecev in nekaj dnij, a dozdej še nisem nikdar prišla v zadrego zavoljo pomanjkanja znanja.

Bojim se, da v godbi nisem dovolj spretna. Tudi angleški jezik mi bo delal nekoliko ovire, dostavila je Ada bolj tiho.

Dobro, pa idite za odgojiteljico malih otrok. Pri teh ni treba také visokega znanja. A to Vam povém, da samó dovoljujem, da v hišo plemenitašev moja Ada v službo vstopi.

Ali, rekla je Ada bojzljivo in skoro se ni upala nadaljevati, bojè se razkačiti svojo varuhinjo z vednimi ugovori, jaz se nisem nikdar bavila z otroki. Kakó se bom tedaj znala z njimi vesti?

Gospodična Ada, zagrmel je zdaj zapovedujoč glas gospe Barbare. Vi ostanete za naprej pri meni, že da Vam niso moji nasveti po volji. Odrastlih si ne upate odgojevati, z otroki pa bi se ne znali vesti, kakor pravite! Ali mislite morda, da bodem dovolila, da postanete hišinja? Pogledajte na svoje nežne ročice! Kaj menite, bi one li znale in zamogle opravljati težkih in brezštevilnih déel hišinke? — njene besede pa je spremljal pomilovalen pogled na Adine majhne rokó.

Adi, prestrašenej nekoliko vsled nenadejane razkačenosti gospe Barbare, nekoliko pa razžaljenej po robotem načinu njenega govorjenja, stopile so solze v oči. V sreji pa je takrat sklenola, da noče na nobeden način dalje ostati pod obrambo in uplivom sicer dobre, a surove gospe.

Ni torej dala prostosti solzam. Premogši solzé vzdigne glavo in z neustrašenim glasom poreče: Gospa Barbara, predno se določim vstopiti v nov stan, hočem ga preudariti in pregledati na vse strani, da se prepričam, ali bi znala tudi vse dotične naloge izvrševati, ali ne. Tega mi ne smete zameriti. Kaj bi si na pr. Vi mislili o meni, ko bi po kratkem prebivanji v novej službi dobila nepričakovano slovó?

Kaj bi mislila? odvrne gospa Barbara s čutom, kakor da že vidi Ado iz službe prognano. Vesela bi bila. Saj bi potem bili prisiljeni iskati pri meni zopet zavetja, ker bi, se vé da, z odprtimi rokami in ginenim sreem sprejela svojo golobico. Oh, Ada, dostavila je po kratkem premolku z mehkim glasom; kaj se boste neki klatili po svetu? Ostanite pri nas, ki Vas vsi ljubimo! Kakó bi rada videla, da postanete — moja hči!

Prestrašena je Ada uprla svoje oči v gospo Barbaro. Že se je mislila blizu svojega cilja, službe, a zadnje besede gospe Barbare so jej kazale, da še nikdar ni bila také daleč od nje.

Postati Barbina „hči“? Da! ravno ta strah jo sili iz njene hiše. Ne, ni mogoče, rekla je potem skoro obupno. Ako mi Vi nočete pomagati, da si najdem dostojno službo, prevzamem prvo, ki se mi ponudi. To rekši vstane, da bi sobo zapustila.

Zdaj je prišla na gospo Barbaro vrsta, da se ustraši. In prestrašila se je res Adinega odločnega vedenja. Približa se jej torej, da jej brani oditi, in z glasom, ki je kazal, da obžaluje svoje besede, dejala je: Ljuba Ada, za Vas vse rada storim, da le zopet prijaznejše gledate. Tako hude Vas še nisem videla. Vi tedaj želite postati učiteljica v kakej premožnej, a ne aristokratskej hiši. Jelite? Za tako rodbino bi potem Vaše znanje gotovo zadostilo. Jelite? Le odkritosrčno mi povejte svoje mnenje. In také govoréč božala je kakor mati detetu Adino lice.

Moja želja je postati družbenica pri kakšnej bolj starikavej, ali na samem živečej gospej, ali kaj enakega, pristavi Ada kratko.

Kakor je Vaša želja, Ada. Takoj se grem spreoblačit, da pojdem k našemu gospodu učitelju. Tam zloživá notico v smislu Vaše želje, katero pošljem potem kot inserat vsem časopisom glavnega mesta.

Četrť ure pozneje koračila je gospa Barbara proti stanovanju šolskega učitelja, nališpana, s klobukom po strani, govoreča sama s seboj, maháje z rokami, kakor da bi bila vinjena. Ljudje, ki so jo srečavali, govorili so med seboj: Na, gospa Barbara, ali je dobila terno v loteriji, ali pa je srečno našla nevesto za svojega Feliksa, ker je danes také živahna in brzih nog!

Osem dnij pozneje se je čitala po raznih časopisih sledeča notica:

Mlada gospodična, sirota, iz dobre rodbine, z izvrstno odgojo, zglednega obnašanja išče službo družbenice pri kakšnej na samem živečej dami ali starikavej gospej. Ne bi se gledalo toliko na visoki honorar; želi se pa, da bi občevanje v hiši bilo dostojno, da se gospodična, vzgojena v duhu krščanstva, ne bi popačila. Ponudbe naj se blagovolijo pošiljati pod naslovom: „Sirota“, poste restante v trgu N. na Goriškem.

Ta inserat sta zložila gospa Barbara in učiteljeva modrost.

II.

Adino mlado življenje ni pomnilo nobene srečno-vesele dobe. Celó nad spomini njenih otročjih let se je razprostiral neki mračen utis osamelosti. Ob enem ko je Ada zagledala luč svetá, ugasnola je njenej materi življenje. Njena mati, Angličanka po rodu, bila je še le leto dnij omožena z njenim očetom, ki je pa bil takrat še le lieutenant. Živela je z njim v skromnem, a srečnem zakonu. Po njenej izgubi neutolažljiv je mladi vdovec in oče dal krstiti svojo hčerkico z imenom izgubljene drage ženice. A novorojenka Ada ni zamogla izpolnjevati v očetovem srci one praznote, kjer je prej dvajsetletna Ada kraljevala. Ubogi oče se je spočetkoma v nekem oziru celó čutil vselej bolj nesrečnega, ko je gledal hčerkico. Ona ga je še bolj živo spominjala njegove nenadomestljive izgube. Ker pa mladi častnik in njegov strežaj nista razumela baviti se z malim detetom, a njegovi dohodki niso bili toliki, da bi si še zamogel varuhinjo vzeti, izročil je s težkim srcem hčerkico nekej sorodnici v oskrbljevanje. On sam pa je moral, kakor je njegov stan zahteval, po svetu. Prešla so mu takó včasih leta, da ni videl svoje Ade.

Ko je Ada vzrastla iz otročjih let, sprevidel je oče, da je treba skrbeti za njeno izobraževanje. Po prošnjah in priporočbah je izročil Ado imenitnemu dekliškemu zavodu, kjer je za njo plačeval le četrtni del tega, kar so druge gojenke plačevale. Takó je upal, da dobi Ada skrbno odgojo, s katero se bode kot edino podpora po njegovej smrti mogla na dostojen način preskrbljevati.

Med tem je oče živel samó za svoj poklic. Slovél je kot hraber in izvrsten vojak. V schleswig-holsteinskej vojski, kamor je na čelu svojega oddelka stopal proti Dancem, dosegel je lavorov venec slave, pa tudi izgubil levo nogo. Bil je potem povzdignen v stotnika, a ni bil več sposoben za službo. Déli so ga v pokoj. Odslej se mu je tesno godilo. Pri vsem skromnem življenji, katero je zdaj imel, ni mogel več od mirovnine prihranjevati določene svote za Adino odgojo. Da si pomore iz zadrege, določil se je odslej živeti na deželi, kjer je upal z manjšimi stroški izhajati. Izbral si je najbližnji trg poleg mesta, kjer je Ada dobivala odgojo in se tam za vselej naselil. Da bi pa še cenejše živel, najel je sobo s pohištvo, že opravljeno in sicer pri gospej Barbari, ktere hiša je bila edina v trgu, ki je da-si ne gostilna imela nekoliko sob na razpolaganje. Tu je ob enem dobival hrano in postrežbo in to vse jako dobro primeroma za majhno plačilo. Takó je živel stotnik zadovoljen z gospó Barbaro in s svojo osodo, ob enem srečen, kakor ni bil že davno, ker je zdaj pogošče videval svojo hčer.

Gospa Barbara je že bila več let vdova premožnega, a na pol še kmečkega posestnika. Kakove rodbine je ona bila, nihče ni vedel. Ko se je nje ranji mož ženil, bil je iz doma štirinajst dnij, in potem s seboj

pripeljal gospo Barbaro, katero je predstavil kot svojo ženo. Nekoliko časa so bili ljudje jako radovedni, od kod je njegova nevesta, ali ima kaj dote itd. A ker od nji ni bilo nič zvedeti, zadovoljili so se na zadnje z raznimi sodbami, ki so si jih sami o njej delali.

Gospa Barbara je bila jako čudovatega značaja. Radodarnost, potrežljivost, usmiljenje bile so njene glavne lastnosti. A imela je tudi svoje slabosti. Bila je namreč silno radovedna; utikala se je rada v tuje zadeve in ako jej je kdo njenih znancev odrekal zaupnost, maščevala se mu je s hudim obrekovanjem. Kdor pa si je njo izbral za prijateljico in zaupnico, temu je bila sama dobrota. Svet bi bila spreobrnela, da bi kakšno uslugo storila. In res, le malokdaj jej je spodletelo, da ni dosegla svojega cilja. Zato je gospa Barbara uživala pri svojih tržanih čast poladvokata in polspovednika.

Gospa Barbara je bila jako zgovorna. Govorila je vselej mnogo in hitro in pri tem kretala z životom in mahala z rokami. Na sprehodih je nosila navadno skoro celo leto pihalko; med potem je govorila sama s seboj in pri tem se večkrat ustavljala sredi ceste. Tuj izobraženec, ki jo je slučajno srečal, izogibal se je je, menéč da je prismojena. Tržanom pa so ravno te njene navade vzbujale spoštovanje do nje, ker so jo smatrali za učeno in pametno.

Adinemu očetu se je gospa Barbara prizadevala bolj ko mogoče prikupiti. Bila sta obadva vdovca, obadva v enakih letih in rada bi bila prezrla njegovo leseno nogo, da postane stotnikova gospa.

Stotnik ni našel ugodnosti v njenem društvu; a ker mu je mnogo dobrot storila, bil jej je hvaležen in prijazen, prizadevajoč si prezirati njene prenapetosti. Nekaj nad štiri leta je bil stotnik njeni gostač, a na enkrat je postal žrtva neke epidemične bolezni. Umrl je še le petinštirideset let star, priporočivši svojo Ado gospej Barbari v varstvo.

Ko je Ada postala sirota, bila je v šestnajstem letu. Njeno izobraževanje ni bilo še dovršeno. A ker zdaj ni imela nikogar, ki bi za njo plačeval, morala je iz zavoda stopiti.

V hiši gospe Barbare našla je srčen sprejem. Gospa Barbara, pretirana v vsakem svojem početju, bila je pretirana tudi v ljubezni do Ade. Ada, ki je po sedemletnem bivanju v zavodu še le zdaj zopet prišla med svet, opazovala je z začudjenjem in z neko plašljivostjo živahno obnašanje svoje varuhinje. Vajena občevati samó z izobraženimi učiteljicami in nežnimi součenkami, čutila se je tujo in osamljeno tudi sredi obljudjene hiše, v katero je bila prišla. Prepričala se je namreč vedno bolj, da se njena odgoja in nazori nikakor ne strinjajo z društvom, s katerim občuje. Čutila se je zató jako nesrečno, a privadila bi se bila s časoma svoje osode, ko bi jej ne bila neka slutnja napravila neprenesljiv njeni že dovolj neugodni položaj v hiši gospe Barbare.

Gospa Barbara je imela sina, ki je bil pet let starejši od Ade. Telesno in duševno pravi sin svoje matere je bil Feliks v svojem življenji obhodil nič manj kot čvetero gimnasij in dve realki. A ker se je mati prepričala, da so se vsi professorji zarotili zoper njenega sina, ker so mu dajali same dvojke in trojke in bili celó tako drzni, da so ga dvakrat izbacnoli iz šole, vzela ga je naposled na dom. Bil je dvaindvajset let star, zapravljen je bil materi za svoje izobraževanje nekoliko tisočakov in ni znal še v svojem materinem jeziku pravilno pisati! Majhne osebe, dobro rejen, pasel je zdaj lenobo domá, obzoroval delavce na polji, dekle dražil ter bil „sladki križ“ gospej Barbari, kakor ga je sama imenovala.

Gospa Barbara se je vedno bolj prepričevala, da iz njenega Feliksa nikdar ne bode kaj prida, da se ne bo nikdar resno prejel dela. Zato je menila, da mu je treba poiskati pridno družico, ki bode znala po njegovi smrti njega in gospodarstvo voditi. Ada se jej je zdela kakor navlašč stvarjena, da bi prevzela to nalogo. Bila je tiha, ubogljiva, postrežna. Se vé da se jej je Ada zdela nekoliko previsoko izobražena za njega. A sčasoma, takó si je mislila, bode že pozabila, kar se je naučila, in po njenem zgledu izučena postala nje vredna naslednica.

Odkrila je Feliksu svoje naklepe, a on ni bil spočetkoma z njimi nič zadovoljen. Ada mu je bila prefiná in prebojazljiva. Že takoj s kraja ga je razžalilo, da se ona izogiblje njegovega društva. Vendar pa vaju vselej mater ubogati, začel se je prijaznejše Adi približevati. Kmalu je mati Barbara z veseljem zapazila, da se Feliksovo srce resno vnema za Ado.

Ko je Ada začela slutiti, kam meri prijaznost gospe Barbare in Feliksova udanost, prestrašila se je svojega nevarnega položaja. Feliksu je takoj dala čutiti, da je razžaljena po njegovem postopanju. Da bi je pa še hvaležnost ne vezala na nikogar, sprevidela je, da si bode treba poiskati primerne službe, da zamore potem hišo svoje varuhinje zapustiti. Dolgo se ni upala odkriti gospej Barbari svoje želje. Na zadnje pa je to vendar storila, spoznavši ta pot kot edini, da si pridobi svobodo.

Gospa Barbara ni s početka hotela nič vedeti o Adinem sklepu. Nerada je videla, da bi njeno upanje, združiti enkrat Ado in Feliksa, splavalo po vodi. Na zadnje pa, kakor smo videli, jej ni bilo več mogoče dalje se zoperstavljati, in ponudila je Adi pomoč, da se njej želja čim preje izpolni.

III.

Sredi sobe leží odprt kovčeg, pred njim pa kleči Ada in va-nj pospravlja svoje perilo in druge malenkosti. Skrbno še zavija v papir nekoliko jej ljubih spominkov od svojih prijateljic iz zavoda. Zdaj vzame v roko majhen album, površno pregleduje drage-jej slike, ktere je va-nj shranjevala, na zadnje pa poljubuje ne brez bridkosti sliko mlade ženske,

svoje matere, in sliko zarujavelega, a prijaznega obraza, podobico svojega očeta. Dejala je album vrh drugih rečij in kovčeg zaprla. V njem je bilo vse Adino imetje.

Ko je svoje delo skončala, očisti si s krtačo novo črno obleko, zadnji dar gospe Barbare, dene si klobuk na glavo in z gotovimi koraki sobo zapusti.

V veži pričakujeta potujočo Ado gospa Barbara in Feliks. Obadva praznično oblečena, a čemernih otožnih obrazov. Hlapec je dejal mali Adini kovčeg na ramo, potem pa korakajo vsi skupaj za njim proti poštnemu poslopju. Ada je imela še dobro uro vožnje do kolodvora.

Ko je poštni kočijaš povabil Ado, da naj stopi v voz, podá ona gospej Barbari rokó v pozdrav. Ta pa jo objame takó krepko in srčno, da je Ado skoro zbolelo. Med jokom in poljubi še jej šepeče nekoliko svarjajočih besed in jej pokriža čelo. Zdaj se obrne proti Feliksu, ki je rudeč kakor kuhan rak stal zamišljen za materjo mencaje klobuk, ktereга je pozdravlja je v roki držal ter gledal pred se.

Ali Feliks, kaj ne veš ničesar povedati gospodični Adi v slovo?

Feliks se je takó prestrašil materinega opomina, da spusti klobuk na tla. Podal je potem v zadregi Adi roko, mrmraje med zobi nerazumljive besede.

Voz je oddrčel in izginol med drevjem, a gospa Barbara je pozdravlja joč še vedno mahala z belo rutico za njo. Ko je pa zapazila, da je njeni trud zastonj, obrisala si je z ruto še solzne oči in globoko vzdihnola. Zdaj obrne svojo pozornost na sina, ki je tiho stopal poleg nje. Opazovala ga je en čas molčé, potem ga pa s pihalko udarila rahlo po lici rekoč: Ali si Ado že močno ljubil? Kaj? Ti bebec!

Feliks ni dal odgovora. Sklonil se je proti tlam in utrgal cvetlico, ki je rastla na poti. To pa je storil le zato, da si je med tem iz očesa solzo otrl.

A sokolskim očem gospe Barbare ni ta solza ušla. Usmilil se jej je. Le potrpi Feliks, ko bode Ada poizkusila, kako grenek je zasluženi kruh, rada se bode povrnola. Svet jej bode že pregnal prevzetnosti. Vama obema pa bode koristilo, da se nekoliko časa ne vidita. To je govorila z nekakim proroškim glasom in godrnjáje nadaljevala svoj pot.

Ko se je poštni voz premaknol, Ada ni imela več očij za Barbarine pozdrave. Njeni pogled je iskal na majhnem pokopališči, mimo ktereга se je ravno vozila, priprosti križ, ki je zaznamoval kraj, kjer so jej očeta pokopali. Kmalu zagleda križ in to vsled cvetličnega venca, ki ga je v jutro na-nj obesila. Privzdigne se nekoliko, da ga zamore bolje opazovati, potem pa se skloni nazaj in bila je močno ginena.

Kaj bode za naprej z menoj, je vzdihnolá! Bolje bi za-me bilo, ko bi tudi jaz poleg očeta spala večno spanje! In zamislila se je v neznano jej bodočnost, v katero je danes s prvim korakom stopila.

A pomladansko solnce je sijalo tako veselo po lepej planjavi, po kateri se je vozila, ptički so tako skrivnostno žvrgoleli skakljaje po vejah, na katerih je sililo nežno lističje iz debelih zelenih popik, da so se tudi njene misli nehoté razvedrile. Ker pa žalost ne najde trdnega prostora v mladostnih prsih, zato se je z njenimi mislimi tudi njeno srce razvedrilo.

Povzdignola je glavo in pogledala v modro nebó. Postajala je vedno mirnejša. Upala je z neko gotovostjo, da dobrotni stvarnik, ki je toliko lepot v prirodi stvaril človeštvu v veselje, ne bode zapustil sirote, ki mora po svetu med tujimi ljudmi si iskati zavetja. Ko bi jo bila zdaj videla gospa Barbara, čudila bi se bila Adinej hitrej spremembi. Zadovoljnost, da se jej je posrečilo iznebiti se Feliksovega snubljenja, udanost v svojo osodo, upanje, da najde mir in zadovoljnost v opravljanji svojih dolžnostij v rodbini, kamor je bila napotjena, vse to je dajalo njenemu obrazu zopet življenje. Adino lice je na enkrat izgubilo ono resnobo in nezadovoljnost, ki ste jo v hiši gospe Barbare delali navidezno starejšo in nepriljudno.

(Dalje pride).

Šege, običaji in narodni prazniki pri Srbih.

Piše Ivan M. Bogović.

Predgovor.*

„Slovan povsod brate imá“, poje pesnik, ali Slovan Slovana čestokrat ne pozná. Vsako slovansko pleme, katero se „krstom krsti“, ima svoje običaje, šege in svetkovine, tako i Srbi. Petstoletno robovanje in dušmansko krvoločenje tursko ni moglo pri Srbih uničiti njihovih običajev in obredov. Vero in običaje so si pridržali. Dà i sami poturice — poturčeni krišćani — v Bosni in Hercegovini so si pridržali mnogo kristijanskih običajev; oni praznujejo še dandanašnji nekatere svetnike, kakor „ogujeno Marijo“, sv. Nikolo itd.

Ker so Srbi, Srbohrvatje in Slovenci najsorodnejša slovanska plemena, mislim, da bode Slovence zanimalo seznaniti se z običaji, šegami in narodnimi prazniki svojih bratov Srbov. Da smo v veri ločeni, nič ne dé, saj je Bog samo eden, a to razdvojenje nismo mi zakrivali, nego obostranski naši pradedje, vsak v svojem — interesu.

Kar tukaj bralcem podajam, vzeto je prav iz narodnega življenja — iz vrelca, kjer ti običaji še niso oblizani od moderne kulture.

* Jezik ostane, kolikor mogoče, nespremenjen, da čitatelji vidijo, kako piše Srbin slovenski.

I.

Slava.

Kaj je Slava? Slava je Srbinu največji praznik, kterega praznuje tri dni. Ali Slava ni erkvvena svetkovina, nego hišni praznik, zatorej je tudi vsi Srbi isti dan ne slavijo. Navadno se slavi taisti dan, ko je praded prestopil k pravoslavnej veri. Tudi izven prave Srbije, kakor v Banatu, Bački, Sremu, novej Avstriji itd., kjer tudi Srbi živé, slavi se samo še sem ter tje; Bulgari nimajo Slave. Največ Slave v Srbiji je na dan sv. Nikole (Miklavža), sv. Arangiela (Mihajla) in sv. Jurja, in med temi jih slavi zopet največ sv. Nikolo. Tudi sedanji vladajoči knez slavi sv. Nikolo.

Slava se more razdeliti v predpraznik, pravi praznik in popraznik. Ali ker se je po mestih ta praznik že nekoliko pokvaril, treba da gremo v vas med kmete, kjer se ta praznik danes tako svetkuje, kakor pred 500 leti.

Mislimo si, da bo jutre Jurjev dan, kterega slavi naš gazda Stanko. Gazda Stanko ni premožen, pa tudi ne siromak, ampak kmet srednjega stanja. Celi teden se že čisti hiša, pere perilo; dvorišče mora biti v najboljšem redu. Danes, ko je vstal, rekel je Petru in Milanu, da gresta v livado, pa prineseta čvetero jagnjet in priženeta najdebelejšega mulca, a sin Jova mora v gradino, da prižene godišnjakov (enoletnih svinj), pa izbral bode sam, kateri je najboljši za praznik. Brata in sin storé, kakor jim kaže gazda Stanko, kajti gazda Stanko je hišni starešina in načelnik družine, vsi drugi so hlapci in dekle. Dopoldne je že vse zaklano, očiščeno in spravljeno. Popoldne se obleče vsa družina — od gazde Stanka pa do triletnega bratovega sinčka Mite — v praznično obleko. Vse je tiho in mirno, samo Stanko hodi po dvorišči, pa gre tudi sem ter tje na lesa, kakor da bi nekoga pričakoval. Potem sede na klop pod orehom pred hišo, zapali lulo, pa molčé kadi.

„Gazda Stanko, gazda Stanko!“ čuje se na enkrat iz ulice. Stanko vstane, gre na lesa, pa praša sosedovega sina, ki ga je klical na ulici: „Šta je Joco!“ „Evo ti popa — duhoven gre,“ odgovori mu ta. Stanko brž lulo za pas, pa odpre lesa, pred katero že duhoven s konjem stoji.

„Pomozi Bog Stanko!“ pozdravi ga duhoven, a Stanko mu odzdravi: „Bog Vam pomagao“. Med tem je pritrčal Peter, poljubil je duhovna v roko, pa mu odpeljal konja v „ar“. Stanko gre z duhovnom v hišo. Pred hišo stoji vsa družina; eden za drugim poljubijo duhovna v roko. Duhoven gre naravnost v odprto sobo, kjer gori na mizi velika voščena sveča, a v skledi je voda, pokraj vode „bosiljak“ (Thymian). Duhoven je namreč prišel, da blagoslovi vodo in svečo za jutrešnji praznik. Obred se hitro izvrši, potem se pa počasti duhoven s sladkim, rakijo ali vinom in kavo. A ne more se dolgo muditi, ker še ima več „svečarjev“ v tej

vasi. Pri odhodu prosi gazda Stanko duhovna, da pride jutre, da lomi „kolač“, mu spusti štiri denarje v roko, pa „z Bogom!“

V hiši je mirno; nihče ne dela, kajti pripravljeno je vse, samo na ognjišču nekaj cvrči: kava je skipela. Pa nič ne dene, Stanko je hvala Bogu! kupil dosta kave in sladkorja, ko je bil poslednjič v mestu.

„Pero! Prinesi steklenico slivovice in čutaro vina, da pijemo malo,“ reče čez nekoliko časa Stanko. Peter je Stankov najstarejši brat, pa ima tudi nekako večja prava, kakor na pr. neki „Grossknecht“. Pero prinese vina in rakije, postavi posodi na stol, pa legue v mlado travo. Vsak pije, kar hoče in kolikor hoče.

Solnce se je nagnolo, zahodnje nebo se žari, še malo, pa vidiš samo še svetle žarke na žarečem nebu — solnce je zašlo. Lesa se odpre, dva soseda stopita na dvorišče s „pomozi Bog“. Stanko in vsi vstanejo, rokujejo se, pa „sedite bračo!“ Pera je med tem prinesel še nekoliko kozarcev za vino in rakijo in došlima natoči. Zopet se odpre lesa, pa glej! nista dva, nego pet vaščanov, ki so prišli na predpraznik. Še pol ure, pa jih bo do petdeset. Posedli in polegli so, kakor komur drago. Toči se vino in rakija, a najstarejša hči Stankova nosi kavo. Samo nič ni za med zobé. Sedijo in ležijo po travi do pozno v večer, potem pa se poslové z „do vidjenja“ in „lahko noč!“ Vse je leglo, samo Stanko še bedí, pa pregleduje, da-li je vse v redu. Ali tudi on poišče čez malo časa svoje spavališče.

Zora zori, Peter je prvi na nogah. Sinoči je napolnil puško kremenjačo; ko se pa dvigne iz postelje, prekriža se, vzame puško v roke, izide na dvorišče, pa „bum!“ Vse se probudi, vstane in za malo časa obleče. Stanko je sedel na klop pod orehom, pa čaka, da so vsi gotovi, potlej pa užge svečo in jo postavi na mizo. Njegova žena prinese kolač in ga dene tudi na mizo. Petrova žena kuha kavo, med tem ko je Peter napolnil nekoliko kozarcev z vinom in slivovico. Vsi gredó v sobo, kjer gori sveča. Stanko se prekriža in vsi za njim; potlej vzame čašo slivovice — vino se pred jelom navadno ne pije — pa pravi: „Srečen nam današnji dan in praznik!“ Vsi odgovorijo vsakokrat: „Da Bog dá!“ „Srečna nam Slava!“ „Da Bog dá!“ „V veselji in zdravji da dočakamo do leta!“ „Da Bog dá“ itd. Nato pa vsak pije. Potem se prinese kava, in nato gre vsak, kamor mu drago, kajti danes se ne dela, pa da je še tako delo potrebno.

Stanko je med tem prinesel na mizo lepega duvana, papirja za cigarete in palidrvce, da se more vsak gost, ki pride častitat, poslužiti, kajti kdor ne pije, puši i ljubi — on nije Srbin.

„Evo gosti,“ pravi mali sinčič Mladen trčéči k očetu. Stanko gre precej na vrata, da pričaka goste. „Pomozi Bog!“ „Bog Vam pomogel,“ odgovori Stanko. „Srečna ti Slava!“ „Da Bog dá,“ odgovori došlim.

Potem se poljubi z vsakim in jih odvede v sobo. Najstarejša hči pri-
nese precej „sladko“, potem pa rakije in vina, kakor je kojim drago
piti. Pri vsakem kozarci se „svečarju“ in njegovemu domu napija. Ko
so gostje popili kavo, natoči jim še enkrat vina ali slivovice, pa „z Bogom!“
„Ali da ste mi došli popoldne!“ pravi Stanko pri odhodu.

„Evo popa, Stanko,“ pravi gospodinja, a komaj je to izrekla, pop
je že pri vratih. Prišel je, da lomi „kolač“. Kaj je kolač? Kolač je
praznični hlebec, na priliko kar je pri Vas Slovencih „božičnik“, a s tem
razložkom, da je božičnik gladek, kolač pa ima na sebi vse, kar zemlja
rodi, kakor vsakovrstno žito, grozdje itd.; dalje vse domače živali se vé
da iz testa. Duhoven izvrši svoj obred, pa razlomi kolač, ki ostane
na mizi, dokler je „Slava“. Gost za gostom prihaja, z vsakem se Stanko
pozdravi in poljubi. Predpoldne pridejo samo možje, popoldne žene in
možje. Ali Stanko dobro pazi, kdo je prišel; težko njemu, kogar ni bilo;
on mu je protivnik. Tudi njegovi sovražniki pridejo, Stanko ga poljubi,
stisne mu roko, kakor da sta najboljša prijatelja in od tega časa sta
tudi. Brez vsake razprave, kdo je kriv ali nedolžen, sprijaznijo se na dan
„Slave“ in navadno tudi prijatelji ostanejo.

Ali danes je post, kajti vsak Srbin se na dan svoje „Slave“ posti.
Ali jutre bo veselje. Popoldne, ko sosedje pridejo na vino, vabi jih Stanko
„za sutra na pečenico“.

Drugi dan že zgodaj gori nekoliko ognjev na dvorišči, kjer obračajo
Peter, Pavle in dr. presé, svinče, mulca itd. na kolci, gospodinja pa
kokoši in „čurane“ na ognjišči. Kdor pride, „dobro došel“, posebno pa
strance na ta dan odlikujejo. Ako je Stanko zvedel, da je prišel kakšen
„stranec“ — Nesrbin ali Srbin iz druge zemlje, precej pošlje Petra po
njega. Veselje traja pozno v noč. Razume se, da mora biti tudi kolo —
narodni ples. Še po polnoči lahko slišiš iz Stankovega dvorišča, kako se
poslavljujejo in kako jih Stanko spremlja z „da Bog dá, da mi današnji dan
opet dodjete u zdravlju.“

O potresu in njegovem uzroku.

(Konec.)

Angleški prirodoslovec Mallet, ki je potres v Kalabriji leta 1875.
vsestrano in temeljito preučil, iznašel je prvi hitrost potresa. Čeravno
je hitrost potresa zelo različna, ker je, kakor smo že omenili, odvisna
od vrste in trdnosti tla, od narave, sestave in prožnosti kamenja in se-
stave gor, a to je vendar Mallet iznašel, da se v obče potres v zemlji z
isto hitrostjo širi kakor zvok v zraku, t. j. on preleti 340 metrov v enej
sekundi, ali ta hitrost se lahko zniža do 150 metrov in povikša do

800 metrov v enej sekundi. Ta različna hitrost se je zapazila tudi pri zagrebškem potresu. V Pulji (Pola), ki je od Zagreba 26 zemljepisnih milj oddaljen, začutil se je potres isti čas kakor v Beči, ki je od Zagreba 35 zemljepisnih milj daleč, kar nam potrjuje, da se je potresni val proti Pulju z mnogo večjo hitrostjo širil, kakor proti Beču. Pot od Zagreba do Beča preletel pa je v 6 minutah, ker v Zagrebu se je opazil ob 7. uri 34. minuti, v Beči pa ob 7. uri 35. minuti ali bečki čas je za 5 minut poznejši od zagrebškega.

Tudi zagrebški potres se je širil, kakor potresi v obče, v gornjej skladbi zemlje najsilnejše. Direktor Radimsky iz Wies-a na Štajerskem poroča, da so samo oni delavci potres začutili, ki so v globočini od 30 metrov opravljali delo, med tem ko ga oni v globočini od 60 do 120 metrov niso občutili.

Kakor se pri velikih in silnih potresih notranjost zemlje ne more na enkrat umiriti, tako je tudi pri potresu zagrebškem. Od 9. listopada pa do 16. grudna začutili so namreč v Zagrebu 59 potresov zdaj jačjih zdaj pa slabših. Od 16. listopada pa do 9. prosinca obznanili so nam časopisi 10 potresov, izmed katerih je oni 5. prosinca ob 4. uri 44. minuti najjačji. V Remetah in pri sv. Šimunu občutil se je ta potres posebno jako. Od vseh teh potresov se je pa v Varaždinu občutil samo potres dne 12. listopada leta 1880. ob 11. uri in 40. minuti; po noči med 15. in 16. listopadom pa dva mala potresa ob 1. uri in ob 5. uri v jutro, 16. grudna 10 minut pred $\frac{1}{2}$ 12 potres, šum in ropot, 31. grudna ob 4 v jutro, 6. prosinca ob 12 po noči ropot brez potresa, in 1. prosinca ob 4 v jutro potres. Tukaj moramo omeniti, da se je potres v resnici obnavljal one dni, ktere je Falb preračunil in prorokoval. Tudi Falbova trditev, da nobeden nov potres gledé jakosti ne bode glavnemu in silnemu udaru 9. listopada enak, izpolnila se je doslej, in vsled tega ima Falbovo razlaganje potresov mnogo privržencev, osobito pa med narodom.

Verjetno je dalje, da se je v Zagrebu pred 9. listopadom pr. l. že več zeló slabih potresov dogajalo, ali radi mestnega ropota in šuma se niso zapazili. Prebivalci v vaseh pod zagrebško goro pripovedujejo namreč, da so podzemeljski ropot že po letu čuli.

Zanesljivo se bo zagrebški potres še le tedaj v eno od gore omenjenih vrst potresov dal uvrstiti, ko bodo zemljelovci, ki so zagrebško okolico po strašnem potresu natančneje preiskovali, svoje preiskave naznanili, in ko bodo zbrane vse posameznosti potresa, ki so se v različnih delih Hrvatske opazovale. Na podlagi tega gradiva se bodo mogli napraviti posebni zemljevidi, ki nam bodo kazali mér potresa na različnih mestih, kakor tudi vse druge gore omenjene črte.

Falb in njegovi privrženci trdijo, da je potres zagrebški ognjevit in se bode tako dolgo obnavljal, dokler vulkanična lava, ki izhlapuje pare in pline, ne preneha in se ne umiri. Ta trditev, kakor tudi, da se je pri Resniku prikazal blatobljuvnik, zadavala je stanovnikom v Zagrebu in okolici silen strah, in slišale so se različne misli in mnenja; nekteri so mislili, da je pod Zagrebom ognjenik, ki bode celo mesto požrl, ako se odpre, drugi so pa pričakovali ognjenikovo žrelo na zagrebškej gori. To razdraženost so pomirili zagrebški professorji in strokovnjaki, ki so spoznali, da niso livkaste luknje in razpokeje pri Resniku in Drenji nič drugega nego posledek mehaničnega potresnega učinka na najgornje naplavne in potopne sklade zemeljske skorje. Sam Falb je dalje prestrašeni narod zagotavljal, da se v zagrebškej gori ne more odpreti ognjenikovo žrelo, ker je goreča lava pregloboko pod zemeljsko skorjo, kajti potresi se stvarjajo od 2 do 5 zemljepisnih milj pod zemeljskim površjem. Da je izhodišče potresu, trdi dalje Falb, v velikej globočini, potrjuje nam tudi to, da se je potres v tako daljne kraje širil. Zagreb in njegova okolica leži slednjič tudi na naplavnih brodnatih tleh, na kterih se udar ognjevite podzemeljske moči uniči.

Čeravno zelo malo prikaznij mnenje potrjuje, da je zagrebški potres ognjevitega vira, vendar to ni celó nemogoće, ker Hrvatska je prav obdarjena s toplicami. Ravno zato pa jaz mislim, da bi se vsi izvirk naših toplic morali vsestranski preiskati, posebno pa bi se moralo na to paziti, ali izvira topla voda navpično ali pa od strani, kajti ako od strani prihaja, tedaj ima potres svoj izhod ali središče v določenej daljavi od teh izvirkov.

Veliko več prikaznij govori pa zato, da je zagrebški potres tektonične narave, in da se tedaj šteje med potrese, ki po razmestitvi in gradbi pogorja nastajajo. Sicer se še to zdaj sevsema določno trditi ne more, ker še niso vse posameznosti o potresu znane, ali že zdaj moremo po nekterih prikazkih sklepati, da je zagrebški potres verjetno potres tektonične vrste. Notranja razmestitev naše zemlje se spozna po izsušenji starih in povstanku novih izvirkov. Ta prikazen se je opazila, kakor se je po časopisih bralo, v stubičkih toplicah; tam se je nov izvirek stvaril, stari pa usahnel. Dalji znak notranje razmestitve je tudi motnost vode v izvirkih in studencih. Tudi ta prikazen se je opazila pri zagrebškem potresu. V krapinskih toplicah se je namreč v izvirkih voda skalila, ali toplota se ni povikšala. Tudi na drugih krajih Hrvatske je voda v studencih kalna postala.

Professor Suess* je že leta 1874. pri svojih preiskavah potresov po južnej Italiji našel, da sledijo potresi svojim razširoim tektonične črte gor.

* Abh. d. k. Ak. d. Wiss. in Wien 1874.

Tudi potresi v Planinah avstro-ogerske države sledijo tektonične črte, kakor nas s svojimi preiskavami Suess in Hoernes učita. Tak določen in stalen mér ima tudi razšir zagrebškega potresa. Ta mér določuje potresu krčenje gor, ki je posledek njihove gradbe. To krčenje gor ima pa v avstro-ogerskej državi severo-iztočen mér: Zagreb se nahaja slednjič na odrastku južno-iztočnih Planin, ki svojim razvitkom mnogo potresov uzročujejo, in zato je verjetno, da je tudi zagrebški potres tektoničnega vira.

Na konci še naj opozorimo na znamenitosti, na ktere se imamo pri potresih ozirati, da bodo tako tudi nestrokovnjaki in prijatelji znanosti mogli ta strašni prirodni prikazek opazovati; kajti na take posamezne opazke se le morejo naslanjati učenjaki pri svojih preiskavah o potresih.

Potresi se prav težavno opazujejo in sicer zato, ker nepričakovano nastopijo, hitro minejo in zraven tega pa še tudi v človeku posebno tesnobo in grozo prouzročujejo, tako da se tedaj te prikazni ne morejo jasno in mirno opazovati. Temeljita in vsestrana preiskava potresov pa dalje terja, da se potresi na mnogih mestih opazujejo.

Sostavno preiskavanje potresov terja, da se najde sedež, izhodišče, ognjišče ali središče potresu, in da se določi oblika in položaj njegov. To se pa na tri načine doseže in sicer s pomočjo časa, s pomočjo jakosti udarca, in tretjič s pomočjo méra. Res je, da se čas edino z urami, ki jih zvezdarnice imajo, natančno določuje, ali vsako mesto ima svoj določeni čas, in učenjakom ustrezemo že dovolj, ako jim natančno naznamimo čas našega mesta. Potrebno je tedaj, če začutimo potres ali čujemo ropot, da pogledamo na uro in da določimo, kakor najbolj mogoče, čas dogodku. Ako združimo mesta, na katerih se je potres istodobno začutil, tedaj dobimo istosrediščne krive črte, po katerih se oblika središča določi. Središče ali izhodišče potresu ni namreč vselej pika, nego je obično plošča.

Pri potresu je dalje znamenito določiti mu jakost udarca. Učenjaki imajo sicer posebno orodje, po katerem jakost udarca merijo, ali tudi po učinkih potresa se more jakost udarca natančno določiti, in zato je potrebno, da si zapomnimo in zapišemo učinke, t. j. mi moramo opazovati in tudi druge popraševati, ali je potres zidove rušil, ali so poslopja in v obče zidovi vsled potresa razpokali, ali je potres stoječe predmete podiral, ali so se podobe na zidih zibale in majale, ali so majalci na uri postali itd. Mnogim se to smešno zdi, ali čujmo, kako bodo učenjaki tako nabrano gradivo ali tvarino rabili in obdelavali. Učenjaki bodo združili mesta, na katerih je udar zidove rušil, kakor tudi mesta, na katerih je samo zidovje razpokalo, ure postale in predmeti se kolebali, s črtami in tako bodo določili središče potresu in obliko njegovo.

Znamenito je dalje za peiskave potresov, ali so predmeti, na zemlji ali na drugih predmetih, omarah itd. stoječi, skakali gor in dol, ali so se

viseči predmeti zavrteli ali pa so se samo majali sem ter tja, kajti po tem dobimo mesta z navpičnim udarom in mesta valovnega gibanja.

Ako je mér potresa v različnih krajih znan, tedaj se lahko določi njegovo središče, zakaj iz središča se širi potres na vse kraje. Ako se tedaj mér različnih mest podaljša proti izhodišču, sestanejo se črte na določenem mestu, in to je središče potresu. No mér potresa se težavno določuje, ker nas čuvstvo moti in ni tedaj zanesljivo. Da pa mér potresa brez posebnega orodja na kakem mestu določimo, moramo opazovati mér, v katerem se viseči predmeti kolebajo, dalje moramo opazovati, katerim mérom so stoječi predmeti pri porušitvi padali ali katerim mérom so se predmeti v obče premikali. Stoječa voda v posodi kaže svojim kolebanjem posebno natanko mér potresa.

Z veliko pazljivostjo se morajo potresom poškodovani predmeti opazovati. Znamenito je namreč vedeti, ali so najbolj poškodovani oni zidovi, ki stojé navpično na mér, s katerim se potres širi, ali pa oni, ki so soravni s potresom. Obično se zidovi s prvim mérom ali porušijo ali pa sevsema nepoškodovani ostanejo, dočim zidovi z drugim mérom samo razpokajo, a se ne porušijo. Po obliki poškodovanja, osobito pa po legi razpoklin v zidovih se more tudi globočina izhodišču potresa določiti. Opazujmo tedaj pri potresu lego porušениh zidov, mér razpoklin, kakor tudi mér, katerim so se predmeti kakor dimniki itd. rušili, kajti vse to je v določevanje potresa zeló znamenito.

V pogorji je še dalje tudi važno, ali se je potres širil poprečno ali pa podolžno, ker v Planinah in Apenninih razlikujejo učenjaki poprečne potrese, t. j. take, ki se širijo poprečno skozi goro, in podolžne, ki se širijo podolžno po gori. Izhodišče ali središče poprečnim potresom je poprečno skozi goro pomikajoča se ravnina, podolžne potrese v pogorji pa uzročuje lom različnih gib, kakor tudi njihov vzpor.

Notranjo spremembo in razmestitev skladeb zemeljske skorje spoznamo po vzdiganji in zniževanji tál, kar se posebno ob morji dogadja, zato moramo paziti, ali so se kje tla o potresu vzdignola ali znižala, in ali se je kje na površini kak del zemlje vsled potresa premaknol ali premestil.

Za preiskovalce potresov je posebne znamenitosti, da se omeni, kakove vrste so tla, kjer se je potres začutil; zato je potrebno, da omenimo, ali stojí naš kraj in mesto na peskovitih ali na skalnatih ali močvirnatih tleh itd.

Dalje je paziti na vodo studencev, ali se je ona o potresu skalila, ali je kje kak izvirek usahnol, ali pa nov vsled potresa nastal.

Pazimo tudi na to, ali je potres spremljal veter ali vihar, in kako vreme je bilo pred in med potresom in za njim.

Na vse take in enake stvari én človek sam paziti ne more, in ravno zato se morajo učenjaki naslanjati na opazovanja prijateljev znanosti.

V švicarskej državi se je ustrojila posebna kommissija za opazovanje potresov. Člani te kommissije imajo posebne tiskanice, na katerih je 17 vprašanj, in o potresu mora vsak član po svojem opazovanju na ta vprašanja odgovoriti; na podlagi celokupnega opazovanja pa preiskujejo učenjaki potrese.

Mnenje, da so potresi take prikazni, ki se opazovati ne morejo, je tedaj krivo, in ker le malokdo zna, na kaj se mora pri potresih paziti, dodal sem ta kratek poduk kot dodatek svojej razpravi.

Dr. Križan.

Stolica slovenskega jezika na graškem liceji.

Spisal *J. Macun.*

(Konec.)

Druga doba.

Isti Josip Varena, ki je prvokrat spodbudil misel o tej stolici, pisal je s početka leta 1819. zopet guberniji, da bi trebalo z nova imenovati učitelja slovenščine. Ali ta uloga skupaj s pismom gore omenjenega protomedika o Primičevem stanju ostala je nerešena, in še le meseca marca l. 1822. začela se je stvar z nova razvijati, gubernija je zahtevala nova poročila od raznih važnejših predstojnikov in učenjakov, je-li taka stolica potrebna ali ne.

a) Ravnatelj pravoslovnih nauk Josip vitez Varena piše gorko poročilo, in naj bi se objavil razglas, da se bode pri podelitvi štipendij posebno oziralo na učence tega predmeta.

b) Appeltauer, ravnatelj filozofičnih nauk piše posebno gorko o tej stvari in omenja, da „se ima duhovnik na prižnici povzdigovati nad prostoto, nad zarobljenost neotesane narodove besede“.

c) D. E. Weralt, professor kmetijstva piše, da je ta stolica največje važnosti, in da bi morala ravnateljstva s početka vsakega leta razglasiti, da po slovenskem delu štajerske dežele, po Koroškem in še celo po Iliriji nikdo ne dobi mesta ali pa ne bode napredoval v službi, kdor ne bi imel svedočbe o slovenščini izdane po javnem učitelju.

d) Schneller, znani vzvišeni professor povestnice živo zagovarja ustanovitev. Kdor je kdaj le nekaj malo pregledoval njegova dela, iz daleč bo lahko spoznal njegovo pisavo. Celo poročilo se glasi v izviru tako-le: „Die Erfahrung sagt Einiges, der Grundsatz Alles über diesen Gegenstand. — Ein Schüler des ersten Professors, Schmigotz mit Nahmen, hat eine Sprachlehre und eine Beispielsammlung für das Windische gegeben. (Znamo, da se tu moti; Šmigoc ni bil Primičev učenec, in zbirke primerov ni napisal Šmigoc, nego so edini javni, no za oni čas precej

dobri plod Primičevega učiteljstva.) Diess war eine gute Frucht, und gewiss wird sie Samen enthalten. Ihn wird die Professur entwickeln. Das Windische wird beim Mangel an wissenschaftlicher Bearbeitung in sehr vielen Dialekten gesprochen, so dass die Amtsführung im Bürgerlichen und das Beihören im Kirchlichen sehr erschwert sind. Diesem Mangel wird die Professur abhelfen. — Man wendet ein, das der Geist der österreichischen Monarchie den vielerley Sprachen widerstrebe, und also die Einführung einer einzigen gebiethet. Zugegeben! Aber ein Mann, der rein windisch spricht und schreibt, ist für das Deutsche gewiss mehr vorbereitet und hingeneigt, als Einer, welcher nicht einmal seine Muttersprache zu erlernen suchte. Dazu also muss man ihm unentgeltlich Gelegenheit biethen.“

e) Justus Zeidler, professor jezikoslovja jako priporoča stolico ter predlaga, naj bi kanonik Kaučič kot izvedenec nasvetoval najboljšo osebo.

In tako so stanovi meseca aprila 1822. odločili, da se naj stolica poskusno ustanovi za tri leta, ter da naj se slušalcem obeča prednost pri namestovanjih, in z drugimi sredstvi budi volja do tega nauka.

Stvar je šla po malem naprej, ker še le 8. januarja 1823. javlja gubernija stanovom, da je vrhovna oblast v Beči privolila ustanovitev, a samo za eno leto.

Natečaja udeležilo se je štirinajst prosilcev in sicer: 1. Franz Khlun (pozneje tudi Klun napisano), činovnik v Račji; 2. Jos. Vidic, župnik v Celji, začasno v miru; 3. Ant. Lakner, pravnik; 4. And. Kurad, privaten učitelj pri Gradei; 5. Mat. Mihelič, pravnik 4. leta; 6. Koloman Kvas (Quass), izučen pravnik; 7. Juri Feichtinger, praktikant pri finančnej prokuraturi; 8. Ivan Krasnik, pravnik; 9. Martin Koemut, pravnik 1. leta; 10. Franjo Laurin, pravnik 2. leta; 11. Ant. Lipovšek, modroslovec; 12. Jak. Šoštarič, modroslovec; 13. Ivan Slamnik, učenec krasoslovja; 14. Franjo baron Zois, privat.

Iz Kvasove prošnje se vidi, da je 33 let star, narodivši se v Rožniškem vrhu pri Št. Jurji na Ščavnici, takrat bil pri odvetniku Dirnböcku vežbenik za koncept, ter se osobito s tem priporoča, da je Šmigocu pri izdelovanji njegove slovnice veliko pripomagal („ihm sehr nützliche und wesentliche Beihilfe leisten konnte“), kazajoč o tem na dotično svedočbo Šmigočevo, ktera se pa pri prošnji ne nahaja.

Kvas predložen na prvem mestu (na drugem Feichtinger, na tretjem Laurin, „ki je v Ljubljani slušal slovenska predavanja“) dobi stolico 26. marca l. 1823. na eno leto, da po tri ure na teden uči slovenščino.

Med učenci od 8. aprila do septembra 1823 podajam sledeča meni znana imena z nekimi opazkami: Baltić Mojes (gymnasijalec 4. razreda; Hrvat, umrl kot bivši „referent o graditeljstvu pri zemaljski vladi“ okoli leta 1870. v Zagrebu, miren rodoljub), Glaser Marko, modroslovec (sedanji

korar in župnik pri Sv. Petru pri Mariboru; a je redko prihajal), Hof-richter Josip, gimnazijalec 6. razr. (marljivo dohajal), Nagy Alois in Vinko; Zamuda Fr., modroslovec (redko prihajal), Treplak, bogoslovec 1. l. (redko), Čepe Fr., modroslovec 1. leta.

V priloženem konečnem poročilu pravi Kvas, da mu celo leto do konca junija, predavajoč tri ure vsak teden, zadostuje za njegova predavanja!

Drugega aprila 1824 izreče dvorna kommissija za nauke, da se stolica dalje na eno leto dovoli; dasiravno so stanovi, ki so plačevali stolico, opetovano predložili, da se to mesto izreče kot stalno, šlo je to vendar s početka le od leta do leta. Meseca febr. 1827 dovolila je vlada, da sme stolica ostati za šolska leta 1827. 1828. 1829. in sicer štiri ure v dveh letnih tečajih; kajti referentu in potem dvorskeje kancelariji začelo se je konca l. 1826. dozdevati, da z enim tečajem s tremi urami, kakor ga je Kvas sam gore omenil, ni nič ali le malo pomagano, in da imajo početniki stopiti v prvi, a napredniki v drugi tečaj. Tudi je dala dvorska kancelarija napotek, da nima učitelj nič „filologizovati“, nego praktično vežbati le v štajerskeje slovenščini. In tako se opetovano stvar podaljuje do leta 1834., v katerem se plača poveča na 400 gld. Protí koncu tega leta je gubernija razpisala natečaj za stalno nameščenje učitelja slovenščine. Po raznih težkočah dotičnih predlogov so stanovi oktobra l. 1835. sledeče tri prosilce predložili: 1. K. Kvasa, 2. A. Murka, 3. J. Rottmanna. — Izdelke njihove so pregledovali: Danjko, dr. M. Robič in ravnatelj nemoglušnice Vid Rižner.

Tako je po dolgoletnih, težkih borbah dobil Kvas 28. aprila l. 1836. to mesto kot stalno s plačo 400 gld. ter je učil jezik vedno le v enem tečaju. Ali slovenski slušatelji niso bili z njegovimi predavanji prav zadovoljni. Dopisnik v „Slawische Jahrbücher“, ki se je pod raznimi šiframi: Josipić, S., A., . . . itd. skrival, pisal je l. 1843. „o slovenskih narodnih šolah na dolnjem Štajerji“ ter str. 304 razloživši žalostno stanje narodnih šol med ostalim dodal, da učitelji ne znajo slovenski in da po takem nikakor ne morejo delovati uspešno, ter da tudi niso obvezani dokazati, da so Kvasova predavanja slušali, no da tudi to ne bi koristilo veliko.*

No kar se tiče prve pege omenjene po hudem mladem dopisniku, t. j. da je Kvas rojenim Slovencem lahko in rad podeljeval svedoče, mora se reči, da Kvasa ravno ta sestavek precej izpričuje, če je gledé na tolikoletno borbo za to vedno nesigurno mesto gledal, da je kako tako mogel nekaj več učencev izkazovati, in moram dodati, da gore nisem nikakor vseh dotičnih podrobnostij razvil, kakor jih vidim v službenih spisih.

* Omenjeni sestavek je poslovenil Ciringer leta 1848. v „Novicah“ br. 25. 26. 27., no izpustivši udarec po Kvasu.

Kvas ni domorodeev ali učenjakov budil, a slovenskih knjig je rad posojeval, kolikor jih je imel. Za bolj energično delovanje se je stvar zavlačevala predolgo, rodila se je pretežko, in bil je torej slab plod. Ne vem, ali je kateri naših pisateljev njegova predavanja le nekaj časa pohajal; kakor so se s časoma razvile okolnosti, niso ona bila prav urejena niti za Slovence niti za Nemce; bilo je premalo časa za Slovence, kamor pak še le za Nemce.

Tretja doba.

Stolica je ostala tako do leta 1849. Tega leta pa je poprejšnji filozofični razdel vseučilišča dobil nov pomen; prvega leta, tedaj od oktobra 1849 do konca julija 1850 zjedini se je sedmi in osmi tečaj z gimnasijo, in z druge strani ostala so tudi predavanja na vseučilišču. Kakor skoro drugi professorji vsi, učil je tudi Kvas svoj predmet na gimnasiji in na vseučilišču. Na gimnasiji je dobil za remuneracijo 200 gl. prvega in drugega leta, dasiravno je prvo leto vsak teden učil skozi 16 ur ter imel 128 učencev, izmed kojih jih je izpit 87 položilo. Leta 1851. je moral nehati s svojimi predavanji ter je najpoprej za to mesto bil imenovan Lovro Toman s tem pogojem, da takoj iz slovenščine in l. 1852. še iz nekega glavnega oddela gimnasijalnega učiteljstva položi izpit. Zategadel menda t. j. ker tak pogoj ni bilo izvršiti mogoče, ne pak toliko zavoljo boleznivosti odrekel se je Toman tej časti; za njim je učil slovenščino eno leto Vinković, za njim Foregg; nekaj čez dve leti bil je učitelj slovenščine Vidović, eno leto F. Magdić; štiri leta (od oktobra 1857 do svoje smrti 5. avg. 1861) oskrboval je velezaslužni slovenski pisatelj Jos. Drobnič to predavanje, za njim A. Skubic eno leto, in potem osem let Franjo Vračko (sedaj v Trstu), na čije mesto je oktobra 1870 stopil pisatelj nazočnega sestavka.

Kar se pa tiče delovanja Kvasovega na vseučilišču, ostal je tam skoro do konca šol. leta 1867.; dobivši odpust menda zavoljo bolezni — bil je 77 let star — umrl je 29. decembra istega leta.

Pred odpustom Kvasovim se je istega leta na vseučilišču za docenta habilitoval dr. G. Krek. Peticija slovenskih slušateljev na vseučiliščih napisana dne 20. oktobra 1869 ter poslana štajerskemu deželnemu zboru imela je posledico, da je vlada popitavši o tem graško vseučilišče ter dobivši temu zelo prijazno poročilo imenovala doktorja G. Kreka izrednim profesorjem „slovanskega jezikoznanstva in slovstva“, opustivši tedaj ono ozko spono ležečo za učitelja v gore omenjenej naredbi leta 1826.

Tako smo s tema dvema stolicama, z eno za graške srednje, z drugo za visoke učilnice nastopili pot ravnopravnosti.

Papeška pisma britanskega museja in sv. Methodij.

O političnih, crkvenih in kulturnih razmerah Moravije in Pannonije v drugej polovini devetega stoletja se je od Dobrovskega do danes mnogo pisalo in ga menda razven zamotanega vprašanja o povstanku ruske države ni predmeta v slovanskej zgodovini, ki bi bil domače in tuje učenjake bolj zanimal, a gotovo nobenega, ki bi večjo literaturo bil porodil. O znanstveni vrednosti vseh teh mnogoštevilnih proizvodov, od drobnega članka do obsežne knjige, nam ni nakana tú govoriti ali recimo vendar, da jih je poleg marsikterih, kojim je zagotovljeno za vse dni častno mesto, tudi dosti, ki strogim zahtevam znanstvene kritike ne ugajajo in celó nekoliko, katerim je utisnen na čelo pečat diletantstva v najslabšem smislu. Premišljeno in temeljito pak učé tudi tú zgoli oni učeni pisatelji, kateri se ne naslanjajo samo vestno na izvornike, ampak so tudi kos je bistromno oceniti ter je vsled tega uporabiti po njihovej pravej vrednosti in zanesljivosti. Ali prav to je jakó težaven posel in mimo drugega uzrok, da še danes o delovanji slovanskih blagovestnikov nismo v vseh točkah do dobra podučeni in utegne to in ono celó za vselej temno ostati, ako ne pridejo novi izvori preiskovanju na pomoč. Nekaj takega gradiva in sicer dokumentalne cene se je zadnjič našlo v zborniku papeških pisem britanskega museja (British Museum) v Londonu, ktera je prepisal Mr. Edm. Bishop za „*Monumenta Germaniae*“, a učeni svet z njimi pobljže seznanil P. Ewald v „*Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* V. pg. 275—414 in 503—596, Hannover 1880“. Kolikor sega vsebina teh listin sploh v zgodovino slovansko je kratko pa dobro razloženo v Jagićevem „*Archiv f. slav. Philol.* IV. 707 do 710“, listine same pak sta po Bishopovem prepisu kritično priobčila gospoda dr. Fr. Miklošič in dr. Fr. Rački v XII. zvezku „*Starin*“ (v Zagrebu 1880) str. 211—223 pod naslovom: „*Novo nadjeni spomenici iz IX. i XI. vieka za panonsko-moravsku, bugarsku i hrvatsku poviest*“.

Nam je na tem mestu le za ona pisma, ktera v misel jemljó sv. Methodija in se vé da tudi moravske in pannonske razmere, s katerimi je življenje tega velikega moža, kakor vsi vemo, najože združeno. V tem oziru so važna nektera pisanja papeža Ivana VIII. (872—882) in Stefana VI. (885—891), ali predno o njih poročamo je treba nekoliko uvodnih besed, da jih bode lažje razumeti.

Najhujši zopernik Methodiju postalo je bilo nemško višje duhovenstvo, osobito odkar ga je papež Hadrijan II. (867—872) za pannonskega in moravskega nadškofa¹ bil posvetil (l. 870. ali 871.) in je slovenska

¹ Papež Ivan VIII. piše (14. dne jun. meseca 879. l.) Svetopolku moravskemu: „*Methodius vester archiepiscopus ab antecessore nostro Adriano scilicet papa ordinatus*“

služba božja bila z dovoljenjem papeževim vpeljana ¹ po vsej metropoliji, Methodijevej oblasti izročenej. Nevolja nemškega duhovenstva vzlasti nadškofa solnograškega je bila vsled te spremembe v crkvenih zadevah pannonskih prav tako velika, kakor veselje slovenskih stanovnikov iskreno ter opravičeno, in resnične so besede letopiševe: radi byša Slovéne, jako slyšaša veličija božija svojimъ jazykomъ. ² Delovanje solnograških duhovnov niti tú niti v sosednjej Karantaniji ni imelo prijateljev med národom in jim je bilo najmanj koristno, da so rajše davke pobirali nego služili svojemu vzvišenemu poklicu, ne spomnivši se zlatih besed velikega Anglosaksonca Alkuina nadškofu solnograškemu Arnonu pisanih: esto praedicator pietatis, non decimarum exactor. ³ Sloveni pak so baš gledé davka solnograškim erkvenim velmožem se dolgo trdovratno upirali in z nekakim posebnim poudarjanjem nam je letopisec poročil o onem solnograškem nadškofu, kateri je bil prvi in sicer še le sredi XI. stoletja vso desetino od Slovenov pobral: hic primus decimas constrinxit reddere iustas Sclavorum gentem sub se rectore manentem. ⁴ Te in marsiktere druge nezgode je bilo zdaj konec in vrhu tega je domači jezik prišel do pravice, kakoršne rimska stolica niti prej ⁵ niti slej nobenemu narodu ni bila dovolila. Solnograška oblast v Pannoniji je nehala in pooblaščenec solnograškega nadškofa, nadduhovnik Richbald zapusti l. 871. doleno Pannonijo ter se vrne v Solnograd, ⁶ gotovo ne z ljubeznijo do dežele in ljudstva v srci in z go-

— in isti dan Methodiju samemu „Reverendissimo Methodio, archiepiscopo Pannoniensis ecclesiae“, dočim ga ima za nadškofa moravskega v pismu, junija meseca 880. l. Svetopolku poslanem: Confratre nostro Methodio reverendissimo archiepiscopo sanctae ecclesiae Moravensis . . . veniente. Prim. n. pr. Migne Patrologiae cursus completus; ser. II. tom. 126: Joannis papae VIII. epistolae et decreta Nr. 238, 239, 293. Prav tako imajo drugi izvirniki in sicer toliko domači kolikor tuji Methodija ali za moravskega ali za pannonskega nadškofa, kar naj samo gredeč omenjamo.

¹ Porok temu je Hadrijanov list Rastislavu, Svetopolku in Kocelju v tako zvanej pannonskej legendi o sv. Methodiji, v katerem papež slovensko liturgijo odobruje in dovoljuje ter jim pošilja Methodija „muža s'vvršena rozum'ny i pravovértna, da vy nčitb, jako že jeste prosili, s'kazaja kn'ny vъ jazykъ vašъ“; Vita sancti Methodii cap. 8. — Ta izvirnik je bil mnogokrati natisnen; izborna je vzlasti izdaja „Vita sancti Methodii russo-slovenice“ edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1870* in „Život sv. Methoda“ v „Prameny dějin českých. I. Životy svatých, v Praze 1871 str. 39—51 ter Bielowskega Żywot ś. Metodego v „Monumenta Poloniae historica I. 93—113. — Hadrijanovo pismo samo prim. na pr. v Erbenovem delu Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Praeae 1855, I. 14, Nr. 35.

² Chronica Nestoris edidit Fr. Miklosich, Vindobonae 1860 cap. 20.

³ Alcuini opera ed. Frobenius I. 104.

⁴ Vita Gebehardi ad a. 1060. Mon. Germ. SS. XI. 25.

⁵ Kar pripoveduje v tem oziru Victor episc. Vitensis II. 2. o arijanskih Gotih in Vandalih se z našim zgodovinskim činom ne dá nikakor primerjati

⁶ Anonymi Salisb. Historia conversionis Carantanorum cap. 12.

tovim namenom, da ondi Methodija zatoži in vse naredbe očrni, ktere je usiljenec proti dosedanjim crkvenim obicajem v svojej metropoliji bil vpeljal. Njegove besede padejo na rodovitna tla in že leto kasneje (872) je Solnograd kodificiral svoje pravice na (dolenjo) Pannonijo v posebnej spomenici, ktera z mnogimi zgodovinskimi fakti rezko dokazuje, da se zadnjih sedemdeset in pet let nihče ni utikal v pannonske crkvene zadeve in da je solnograški nadškof s pomočjo in dovoljenjem nemških vladarjev imel te okrajine sam in edini v svojej crkvenej oblasti. O Methodiji govori pisatelj te spomenice prešerno in prezirno, — dà na ravnost sovražno. Dasi je bil za nadškofa že posvečen ga pisanje imenuje samo Grka in mu očita, da je latinski jezik, rimski obred in pooblašćeno latinsko pismo modrijauski s pismom slovenskim, na novo izmisljenim spodrinol in s tem pri vsem slovenskem ljudstvu onečastil mašo, evangelije in službo božjo onih, ki so vse to opravljali latinski.¹ Prav takih mislij je bil že pred tem crkveni bavarski zbor, pred kteri je bil Methodij (najbrže konec l. 871. ali pričetkom l. 872.) pozvan, da opraviči svoje duhovensko službovanje v okrajinah, solnograškemu metropolitu podložnih. Očitati so mu tú, da v nji hovej oblasti učí ali Methodij ugovarja rekoč: Ako bi bil vedel, da je vaša, bi se bil vmaknol ali vaša ni ampak sv. Petra² t. j. rimska ali papeževa neposreduje in ne odvisna od kakšne, recimo nemške metropolije. On se jim nikakor ne uda, in kakor se kaže so imeli nasprotniki njegovi in ob enem sodniki sicer dosti brezobzirnosti proti njemu ali premalo ali nič veljavnih dokazov, da bi ga bili mogli po pravici za krivega spoznati. Navzoč pri zboru je bil tudi kralj Ludovik Nemeč³ ki je, kakor se kaže, krepko s svojeci bil potegnot in se (po našej legendi) pri tej priliki z Methodijem malo bil pošalil a bi se menda ne bil, da bi bil vedel, kakov bode na to Methodijev odgovor.⁴ Konec prepiru pak je bil,

¹ Rihbaldus ibi commoratus est . . . usque dum quidam Graecus, Methodius nomine, noviter inventis sclavinis litteris, linguam latinam doctrinamque romanam atque litteras aucterales latinas philosophice superducens, vilescere fecit cuncto populo ex parte (scil. Sclavorum) missas et evangelia ecclesiasticumque officium illorum, qui hoc latine celebraverunt. Anon. Sal. Hist. conv. Carant. cap. 12. Ta veleznameniti dokument je natisnen v knjigi „Nachrichten vom Zustande der Gegenden und Stadt Juvavia, Salzburg 1784, Diplomatischer Anhang pg. 10—18; boljše v Kopitarjevem Glag. Cloz. pg. LXXII—LXXVI; v odstavke razdelil in za Monum. Germaniae priredil ga je Wattenbach; gl. Mon. Germ. SS. XI. 1 do 17; od tod ga je ponatisnel Biljbasov v knjigi „Kirill i Mefodij“ St. Peterb. 1868, I. 111—126.

² Vita s. Methodii cap. 9.

³ Kako morejo nekteri pisatelji misliti na Svetopolka ne vém; saj vendar v izvirniku stoji: „Po semь že . . . vьzdviže srdьce vragu moravьskago korolja“ in moravski kralj vendar ni mogel sam svoj „vragъ“ biti.

⁴ Prim. Vita s. Methodii l. cit.

da je surova moč odločila ter so vsled tega imeli Methodija v Nemcih zaprtega poltretje leto.¹

Prav tá dogodek osvetljujejo nektera pisanja papeža Ivana VIII. v londonskem zborniku in živo dokazujejo, kako sramotno so sovražniki z Methodijem ravnali. Česar se pannonska legenda jedva dotakne, stopi tú v živih barvah pred naše oči in sree nam utripati neha opazivšim toliko surovosti baš na onih možéh, ki so se bili vspeli do najvišjih hierarchijskih sedežev v Bavariji. Ti možjé so Alvin, nadškof solnograški, Hermanrich, nadškof pasovski in Annon, škof brizinski. Napor in pravdo proti Methodiju prouzročil je bil gotovo Alvin, kteremu je kot solnograškemu metropolitu posebno šlo za pannonske pokrajine. To potrjuje tudi papež sam v listu na Alvina (a. 872, 14. dec. — 14. maii 873), češ: dignum est, ut tu, qui fuisti eius (Methodii) auctor defectionis, sis officii commissi causa receptionis.² Predsedoval zboru pak je bržčas Annon brizinski, kajti papež mu očita (v pismu l. 873. pred 14. sept. pisanem): Audacia tua et presumptio non solum nubes sed et ipsos celos transcendit. Usurpasti enim tibi vices apostolice sedis et quasi patriarcha de archiepiscopo tibi iudicium vindicasti; immo quod est gravius, fratrem tuum Methodium archiepiscopum, legatione apostolice sedis ad gentes fungentem, tyrannice magis quam canonice tractans, nec presbiterorum, qui penes te reperti sunt, indicasti dignum consensu, quod nonnisi in contumeliam sedis apostolice perpetrasti. Dalje pak: in eum cum sequacibus tuis et sociis quasi sententiam protulisti et a divinis celebrandis officiis illum sequestrans carceri mancipasti.³ Papež našteva še druge njegove pregreške in mu vzlasti očita, da je v Rimu po Methodiji vprašan lažnjivo govoril, da ga ne pozná, dočim so že prej grozne silovitosti z njim počenjali, kterih je prav Annon posebno bil kriv: cum cunctarum afflictionum sibi a vestratibus illatarum ipse incentor, ipse instigator, immo ipse fueris auctor. Vsled vsega tega ga zove v Rim, da se opraviči, kako je smel z Methodijem tako ravnati.⁴

Prav tako veleva papež Hermanrichu očistiti se priti v Rim zaradi nečloveškega ravnanja z Methodijem, ktero je v pismu (a. 873. ante mens. sept.) na tanko razloženo. To pismo je vredno, da se kakor je tudi tukaj natisne, kajti v malo besedah je vse Methodijevo gorjé in vsa silovitost nasprotnikova ostro označena: Pisanje se takó-le glasí: „Ad deflendam pravitatem tuam nonnisi fontem lacrimarum ut propheta Jeremias sufficere credimus. Cuius enim ut non dicamus episcopi, secularis eujus, quin immo tyranni, seviciam temeritas tua non excessit, vel bestialem

¹ A onogo zaspravljše vč S'rvaby d'rbžša pol' tretjja léta. Vita s. Meth. l. c.

² Starine XII. 213 Nr. 4; Neues Archiv V. 301, 302 Nr. 19.

³ Starine XII. 215 Nr. 7; Neues Archiv V. 304 Nr. 22.

⁴ Starine XII. l. cit.; Neues Archiv V. l. c.

feritatem non transcendit, fratrem et coepiscopum nostrum Methodium carceralibus penis afficiens et sub divo diutius acerrima hiemis et nimborum immanitate castigans atque ab ecclesiae sibi commisse regimine subtrahens, et adeo in insaniam veniens, ut in episcoporum consilium tractum equino flagello percuteres, nisi prohibereris ab aliis. Sunt, rogo, hec episcopi, cuius nimirum dignitas, si excesserit, maiora constituit crimina? O episcopum episcopo talia inferentem et ad hoc apostolicae sedis manu sacratio et e latere destinato! Nolumus tamen nunc exagitare quae gesseris, ne cogamur indifferenter promulgare, quod convenit. Verum dei omnipotentis et beatorum principum apostolorum Petri et Pauli atque nostrae mediocritatis auctoritate interim communionem Christi misteriorum et consacerdotum tuorum te privamus; et nisi cum presenti Paulo venerabili episcopo vel cum eodem sanctissimo fratre nostro Methodio Romam cum ipso audiendus occureris, non deerit iusta dampnatio, ubi talis et tanta fuerit inventa presumptio; nec pondus apostolicae sedis auctoritatis frustrabitur, ubi tam gravis molis pravitatum immensitas conprobabitur¹.
 To je dramatičen prizor, ki mora vsakega globoko ganoti, komur navadni človeški čut ni do cela tuj. Da bi pisanje ne bilo tako zanesljivo kakor je, misliti bi morali, da je golo obrekovanje, kar se nam tukaj pripoveduje.

Kar smo do zdaj navedli je pa dalje potrjeno v napotku (instrukciji) papeževemu poslanecu Pavlu, škofu jakinskemu (episcopo Anconitano), ki je bil poslan k nadškofoma Alvinu in Hermanrichu ter k nemškemu kralju Ludoviku in k moravskemu knezu Svetopolku. V tem napotku (pisanem pred sept. mesecem l. 873.) je imel papežev poslanec imenovanima nadškofoma sporočiti, da je prišel Methodija zopet postaviti na njegovo prejšnje mesto, s ktereга je bil skozi tri leta² siloma odpravljen. Pooblaščen je bil jima oko v oko povedati, da sta v protikanoničnem smislu bila obsojila škofa, od apostolske stolice poslanega, ga v ječo vrgla, s pestmi bila, od službe božje odstranila in na tri leta z njegovega sedeža ga zapodila.³ Poslan pak je, da jima za toliko časa zabrani opravljati duhovenska opravila,⁴ kolikor časa sta častitega moža od svetega službovanja zadrževala; Methodij pak naj zdaj tudi toliko časa brez opovér in tožeb uživa podeljeno mu škofovsko oblast, kolikor časa mu je bila vsled nju

¹ Starine XII. 214. 215. N. 6; Neues Archiv V. 303, 304 Nr. 21.

² Pannonska legenda o sv. Methodiju ima poltretje leto (cap. 9.), kar se z dogodki bolj sklada.

³ Vos sine canonica sententia dampnatis episcopum ab apostolica sede missum carceri mancipantes et colaphis affligentes et a sacro ministerio separantes et a sede tribus annis pellentes. Starine XII. 214; Neues Archiv V. 302.

⁴ Tudi tu zopet vidimo, kako zanesljiva so poročila življenjepisca Methodijevega, kajti on piše: „Doide kъ apostoliku (t. j. papežu) i uvéděvъ posъla kljatvu na nja, da ne pojutъ mъša, rekъše služby, vsi koroljevi episkupi, do nъde i (ji) dъržatъ.“ Vita s. Methodii cap. 10.

vzeta. Potem še le naj prideta pred apostoljski sedež se pritožiti, ako imata kaj proti njemu in zaslišani bodete obé stranki ter sojeni in sicer po patrijarhu (t. j. papeži) samem, kteremu edinemu pristoji v nadškofovskih razporih razsojevati. — Gledé Methodija je bil „apostolik“ še posebno določil, da ga spremi Pavel h knezu Svetopolku v Moravijo, da ondi nadaljuje kar je bil blizu deset let poprej pričel.¹

Strogo ali opravičeno postopanje papeževo nam je porok, da je bilo rimsko stolico pretreslo grozno ravnanje z Methodijem, še le pred kratkim za nadškofa pannonskega in moravskega posvečenim. Prijeti je bilo njegovih nasprotnikov tem strožje, ker je bilo nasprotovanje namerjeno naravnost proti Rimu, kajti v Nemcih po Hadrijanu II. ustanovljene pannonske nadškofije niso hoteli pripoznati, ampak so solnograške pravice na jurisdikcijo v Pannoniji zagovarjali ter po svetnej oblasti podpirani zahtevali, da se ondi crkvene zadeve tako uravnajo, kakor so bile pred Methodijevim dohodom. Saj vemo, da je bila že gori omenjena solnograška spomenica „De convers. Carantanorum“ z edinim namenom spisana, da dokaže Solnograd svoje pravo na Pannonijo, in dasi niso ohranjena pismena sporočila smemo že z ozirom na dotične papeževe naredbe prepričani biti, da so tudi v Rim vzlasti po smrti Hadrijana II. pošiljali pritožbe proti ustanovitvi pannonske metropolije. Tudi papežev legat Pavel je imel iti h kralju Ludoviku ga prepričati, da je pannonska biskopija od nekdanj apostoljske stolice podložna in jej je zgoli vsled vojsk začasno odzeta bila. In kakor bi se papež hotel naravnost izreči proti zaščitnikom solnograškega nadškofa, ki so poudarjali, da je bila Pannonija 75 let zapored v solnograškej crkvenej oblasti, še posebej dostavlja: „Si de annorum numero forte causatur, sciat Ludovicus rex, quia inter Christianos et eos, qui sunt unius fidei, numerus certus² affixus est. Ceterum ubi paganorum et incredulorum furor in causa est, quanta libet praetereant tempora, iuri non praeiudicant ecclesiarum.“³

Papeževo prizadevanje je bilo uspešno in sčasoma je nasprotovanje nekaj let skoro čisto potihnolo. Za Pannonijo in Moravijo je bilo to velike koristi, kajti Methodij je mogel svoje delo zopet pričeti in kako uspešno je kasneje postalo nam ni treba na tem mestu natančneje razlagati.

¹ Starine XII. 213, 214. Nr. 5; Neues Arch. V. 302, 303 Nr. 20.

² Po listu istega papeža kralju Ludoviku je bil numerus certus sto let. Gl. Wattenbach Beiträge zur Gesch. d. christl. Kirche in Mähren u. Böhmen, Wien, 1849, pg. 49; Migne Patrol. (II. s.) tom. 126 pg. 654 Nr. 5; Biljbasov op. cit. 127 Nr. 6; Jaffé Regesta pont. rom. Berolini 1851, pg. 261. Nr. 2247, Erben Reg. Boh. et Mor. I. 15. Nr. 37.

³ Starine XII. I. c.; N. Archiv V. I. c. Nekoliko bolj obširno se bere isto v napotku Ivana VIII. tudi Pavlu jakinskemu, poslanemu v Nemce in Pannonce. Cf. Wattenbach op. cit. 48; Migne Patrol. (ser. II.) tom. 126 pg. 654 Nr. 6; Biljbasov op. c. 126 Nr. 5; Jaffé Reg. 262 Nr. 2248; Erben Reg. B. et. Mor. I. 16. Nr. 38.

Vendar nam pa nekaj veselje greñ in to je, da je papež duhove tudi s tem pomiril, da je Methodiju slovensko liturgijo bil prepovedal. Dotično papeževo pisanje nam sicer ni znano in je tudi v londonskem zborniku pogrešamo ali dvomiti ni, da je prav po Pavlu jakinskem Methodiju bila od papeža tá prepoved došla. Najboljši dokaz temu je papež Ivan VIII. sam in sicer v pismu na Methodija (dne 14. jun. meseca 879. l. pisanem), v katerem na ravnost pové, da mu je bil v pisanji, po škofu Pavlu jakinskem mu poslanem, mašo v slovenskem jeziku obhajati prepovedal. *Audimus et iam, quod missas cantes in barbara, hoc est in selavina lingua. Unde iam litteris nostris, per Paulum episcopum Anconitanum tibi directis prohibuimus, ne in ea lingua sacra missarum solempnia celebrares.*¹ Kakor se je tedaj papež pokazal vnetega zaščitnika pannonske metropolije, prav tako je bil zdaj (t. j. l. 873.) še nasprotnik slovenske liturgije. — Da v nobenem pisanji ne nahajamo niti najmanjšega opomina o tem, da je bil njegov prednik slovensko službo božjo dovolil,² se nam ni čuditi. Razmere so se papežu take zdele, da mu je slov. liturgijo zabraniti, in naj mu je bila tudi znana nasprotna naredba prednikova, opravičevati se mu ni bilo zaradi tega, ampak ukrenoti, kakor je pri tej priliki zahtevala korist rimske stolice. Tako je prav Ivan VIII. sam ravnal gledé svojih lastnih naredeb. Prepovedal je bil l. 873. in 879. slovensko liturgijo in slovenski jezik imenoval barbarski ali l. 880. jo je dovolil rekoč: *Litteras denique selaviniscas, a Constantino quondam philosopho repertas, quibus deo laudes debite resonent, iure laudamus et in eadem lingua Christi domini nostri preconia et opera ut enarrentur iubemus . . . Nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem selavinisca lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psallere.*³ V vsem tem dolgem pismu papež niti ne omenja, da je bil ostro prej prepovedal, kar je zdaj blagodušno dovolil. Kdor bi tedaj zgoli s tega stališča imel Hadrijanovo pismo⁴ za podvrženo, bi krivo sodil. Omenjati smo morali to tudi zaradi nekaj drugega, kar pride precej na vrsto.

Londonski zbornik ima razven naštetih še eno pisanje, koje se dotika Methodijevega blagovestvovanja, namreč napotek ali poučenje (com-monitorium) papeža Stefana VI. (tretjega naslednika Ivana VIII.) svojim

¹ Migne Patrol. tom. 126 pg. 850 Nr. 239; Ginzel Codex legendarum et monumentorum de ss. Cyrillo et Methodio 58 Nr. 3; Biljbasov op. cit. 130. 131 Nr. 11; Jaffé Reg. 281 Nr. 2487; Erben I. 17 Nr. 42.

² Vita s. Methodii cap. 8.

³ Migne Patrolog. tom. 126 pg. 906 Nr. 293; Ginzel op. cit. 62 Nr. 4; Biljbasov op. cit. 134 Nr. 12; Jaffé Reg. pont. rom. 286 Nr. 2540; Erben op. cit. I. pg. 18. Nr. 43.

⁴ Vita s. Methodii c. 8.

legatom Dominiku, Ivanu in Stěfanu, ktere je bil poslal k Svetopolku moravskemu, kakor se sluti l. 887. ali 888. Podučuje jih kako se jim je obnašati, da bodo njihova dejanja ugled pobožnosti surovemu ljudstvu (rudi populo) in kako jim je vzlasti pozdraviti v njegovem imenu Svetopolka. Vse te drobnosti, samočista udvorljivost omahljivemu vladarju, se dozdevajo papežu tako važne, da poslancem ukazuje: primo die hec dixisse sufficient. — Razven znanega dogmatičnega določila v veri (filioque), kterega se Methodij ni držal, in nekterih drugih verskih rečij (m. dr. o postu) poudarja papež posebno slovensko liturgijo in jo čisto prepové (penitus interdicat) pristavljaje, da se jej je Methodij za Ivana VIII. pod prisego bil odpovedal a se vendar kasneje drzno! proti prisegi ravnati. Slednjič izreka svoj interdikt proti Gorazdu,¹ kterega si je Methodij (contra omnia sanctorum patrum statuta) za naslednika bil postavil.² — Tudi tú vidimo, da se papež kar nič ne ozira na ono naredbo Ivana VIII., ki je bila gledé liturgije zadnja in veleznamenita, ker je po njej bil dobil slovenski jezik vnovič svojo sankcijo v cerkvi; pač pa se sklicuje baš na tega svojih prednikov, češ, da je tudi on bil za prepoved Methodijeve novarije.

Ta napotek se po vsebini in deloma celó v izrazih čudno sklada s pismom istega papeža Svetopolku pisanim,³ ktero se je skoro obče do zdaj imelo za podvrženo a se odslej že zaradi tega ne bode več smelo, ker nam na pristnosti papeževga napotka ali poučenja omenjenim trem legatom nikakor ni dvomiti. Tudi v tem listu se izraža papež kaj ostro proti slovenskej liturgiji in obdolžuje Methodija krive prisega, češ, na truplo sv. Petra je bil prisegel, da ne bode nikakor več službe božje opravljal slovenski a je prisego prelomil.⁴ Ne celó tri leta po papeža Ivana VIII. smrti je prišel Stefan VI. na rimski prestol in kolika razlika je med njima v nazorih o slovenskej liturgiji! Ljubezen se je bila v malo letih kar v mrzenje sprevrgla in kdor bi tega ne verjel, naj do dobra pregleda navedeni listini Stefana VI., v kterih se Methodiju proti starodavnej šegi

¹ Imé ni povedano ali da je prav Gorazda malo pred svojo smrtjo Methodij za naslednika bil določil, vemo iz pannonske legende o sv. Methodiji. Prim. Vita s. Methodii cap. 17. Gl. tudi Vita s. Clementis episcopi Bulgarorum edid. Fr. Miklosich Vindobonae 1847 cap. 6.

² Starine XII. 220, 221 Nr. 14; Neues Archiv V. 408—410 Nr. 31.

³ Našel in priobčil je to pismo Wattenbach, Conf. op. cit. pg. 43—47. Gl. tudi Jaffé Reg. pontif. rom. 297 Nr. 2649; Erben Reg. Boh. et Mor. I. 20, 21 Nr. 49; Ginzler Codex leg. et monum. de ss. C. et M. 63—67; Biljbasov Kirill i Mefodij I. 137—143.

⁴ Divina autem officia et sacra misteria ac missarum solemnia que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare presumpsit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes nullo modo deinceps a quolibet presumatur; dei namque nostraque apostolica auctoritate sub anathematis vinculo interdicimus.

koncepcije papeških pisanj celó naslov nadškofa več ne daje. Da je vzlasti nemški upliv bil v Rimu prodril je prav tako malo dvomiti, kakor da je bil glasoviti škof nitranski Wiching, ki je najhujše in žal! kolikor le mogoče uspešno roval proti Methodiju in tedaj tudi proti slovenskej liturgiji.

Da se je pa bila stvar tako hitro zasuknola je zakrivil dosti Svetopolk (stsl. Svętoplękъ), kteri Methodiju ni bil udan, kakor mu je bil Rastislav, in mu je že s prva latinščina bolj ugajala v liturgiji. Poprosil je bil že Ivana VIII. za latinsko bogosluženje in papež je prošnjo uslišal odločivši: *et si tibi et iudicibus tuis placet missas latina lingua magis audire, precipimus ut latine missarum tibi solemnia celebrentur.*¹ Odslej je stal Svetopolk trdno na strani Methodijevih nasprotnikov,² kakor je bil tudi kriv, da je bil postal zloglasni Wiching namestni škof (suffragan) v Methodijevej metropoliji, ktereje je bil od solnograškega in pasovskega višjega duhovenstva krepko podpiran kmalu najhujši zopernik. — Toda pustimo to in omenimo samo še, da so sovražniki kakor domá tako tudi v Rimu skrivno in očitno z vso močjo delali, da se Methodijeva ustanovitev prej ko prej razdere, — in kako uspešno so delali, lahko sklepamo poleg drugih izvirnikov tudi iz gori navedenih listin papeža Stefana VI., v kterih se Methodij celó krive prisege dolží. Naj je vse drugo ondi resnično, slednje gotovo ni. Leta 880. je papež Ivan VIII. slovensko liturgijo vnovič bil dovolil in od takrat Methodija ni bilo več v Rim a iz Rima ne prepovedi slovenskega bogoslužnja. Najmanj verjetno pa je, da bi bil moral Methodij priseči na latinsko liturgijo za papeževanja Ivana VIII., ki se je največjega prijatelja slovenske liturgije bil pokazal in jej do smrti prijazen ostal in Methodiju naklonjen. Niti najmanjše vesti ni v izvirnikih, ki bi mogla kaj nasprotnega dokazati in si ne moremo kaj, da ne bi slutili tudi tú mogočnega upliva Wichingove celó po Svetopolku podpirane stranke³ na rimsko stolico. Najbrže se naslanjate obé listini na kakovo sovražno spomenico, ktereje se je v Rimu le preveč zaupalo in v ktereje je tudi stal passus o Methodijevej krivej prisegi. — Krivo prisegel tedaj Methodij ni, ker mu sploh prisegati ni bilo treba. A da

¹ Konec že gori navedenega pisma na Svetopolka, v kterem papež slov. liturgijo odobruje.

² Vita s. Clementis (ed. Miklosich, v 5. odst. str. 8) ne vé o Svetopolku nič dobrega povedati, pač pa mnogo slabega. Prav tam pisatelj tudi poroča, da se je Svetopolk proti Methodiju kakor proti sovražniku obnašal: *ὡς ἐχθρῶν προσεγγερον*. Prim. tudi kar poroča ta spomenik v 7. odstavku o silovitem Alamanu Wichingu.

³ V Nemcih so mu bili za tó malo hvaležni, kakor se je hitro po Methodijevej smrti bilo pokazalo. Posebno poučno v tem oziru je pisanje bavarskega duhovenstva papežu Ivanu IX. (l. 900.), ktero nam je živi porok, kako sovražni so bili Slovenom tudi nasledniki gori imenovanih treh škofov. Gl. o tem Dümmler Geschichte des ostfränk. Reichs, Berlin 1865, II. 509—513; Erben Reg. Boh. et Mor. I. 22—24 Nr. 54; Ginzel Codex cit. 68—72; Biljbasov op. cit. I. 143—149.

bi tudi tega ne vedeli, nam je vse njegovo zares apostoljsko življenje in delovanje porok dovolj, da bi bilo kaj takega o njem samo slutiti toliko, kakor se z zdravo pametjo skregati.

V navedenem napotku ali poučenju izraženo obsojenje ni zadelo Methodija več živega, kajti preminol je 6. dne jun. mes. 885. l.,¹ dočim je napotek bil napisan, kakor Ewald trdi,² še le l. 888. ali k večjemu 887. leta. Le kratko pred tem je bilo pisano tudi istega papeža pismo na Svetopolka o istej stvari. Poslednje ima Methodija še za živega ali vendar ne sega čez leto 887.; tú je tedaj nasprotje med njim in poročilom življenjepisca Methodijevega, katero ima letnico 885.³ Dasi legendarnega značaja je vendar zadnji spomenik, kakor se je po londonskih papeških pismih zopet pokazalo, polen zgodovinskega zlata in se je sploh spričal kot izvirnik, kteremu je celo zaupati. Ne bode tedaj kazalo druga nego ali letnico omenjenih papeževih listin diplomatično predrugačiti ali pa misliti, da je poročilo o Methodijevej smrti neprimerno kasno došlo v Rim ali prav za prav oboje. Stefan VI. je bil l. 885. (meseca sept. pravijo; na tanko ni znano) za papeža voljen. Da je bil po Methodijevih zopernikih in vzlasti po Wichingu samem kmalu s prošnjami in grozjami obsut, je prav verjetno in ker ni bil prijatelj slovenske liturgiji, kakor baš njegova dejanja kažejo, tudi ni dolgo čakal in zahtevam Wichingovcev ustregel. Mogoče tedaj, da je pismo bilo odposlano še po zimi l. 885. in poučenje (commonitorium) kmalu za njim.⁴

Te kratke opazke naj zadostujejo o tistih papeških listih britanskega museja, ki segajo po svojej vsebini v življenje blagovestnika Methodija. Dasi nam je tudi iz njih lahko posneti, da so v Rimu gledé pannonskih in moravskih crkvenih razmer in osobito gledé slovenske liturgije vsled strastnega vnanjega pritiska večkrat omahovali, vendar moramo hvaležno priznati, da je v hudih časih bila rimska stolica edina, ki ni odtegnola prave krščanske ljubezni in roke zaščitnice od Methodija in vsega kar je bil z veliko gorečnostjo stvaril v korist zvesto udanega mu ljudstva. *G. Krek.*

¹ Vita s. Methodii cap. 17.

² Neues Archiv V. 408 v opazki.

³ Vita s. Meth. l. c. Gledé letnice smrti Methodijeve prim. tudi Vita s. Clementis episc. Bulgarorum cap. 6. Na tem mestu se poroča, da je Methodij 24 let bil nadškof (*τίταρχον μὲν πρὸς τῷ εὐκροστῷ ἕως τῆ ἀρχιεπισκόπῃ ἐμπρέψας*) kar je se vé napačno.

⁴ Tudi Martinov trdi v sestavku „Saint Méthode apôtre des Slaves Paris 1880“, da je poučenje pisano najkasnejše 886. leta. Pr. Jagičev Archiv. f. slavische Philol. V. 487. Za pismo pak je že Dümmler dokazoval, da je bilo pisano hitro po Methodijevej smrti, tedaj še l. 85. Gl. Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen XIII. 199; idem Geschichte des ostfränk. Reichs II. 257. Na tem mestu v nasprotji s prvim pritrjuje Dümmler Erben (Reg. Boh. et Mor. I. 21.), Ginzclju (Gesch. der Slavenapostel C. u. M. pg. 9) in Bädingerju (Oesterr. Geschichte I. 198), ki mislijo, da je to pismo Wiching pisal. Da je to mnenje krivo nam ni več treba poudarjati.

† Josip Jurčič.

Slovensko slovstvo sploh, slovensko belletristiko pa še posebej zadel je hud udarec: 3. maja je v Ljubljani prenehalo bítí srce Josipa Jurčiča! Njegovo slovstveno in vsakoršno delavnost lahko izrazimo z éno besedo: On je bil v sedanjej dobi sredotočje vsemu narodnemu življenju, in to v njega središči, Ljubljani. V šibkem telesu močan duh, v priprostej obliki krasen biser, v malo besedah polno zlatá in črstvega jedra! Borbe življenja so ga zgodaj obiskavale, pa duhá mu niso uklonile; priti je morala smrt, sevéda prerano, in ona ga je odtegnola vsem borbam, pa tudi vsem višjim načrtom in naménom, ktere je že v sebi zoril. To je neusmiljeni, nerazumljivi in neuganljivi tek vsega bivajočega, ktero se vedno preobrazuje, ne ozirajoč se na človeške želje, nadéje in navidezne naše naméne! — Tú ne more biti obširnemu životopisu kraj; Jurčičevo delovanje je ozko zvezano z našim narodnim razvojem, in zato bodo njegove zasluge samó tedaj prav ocenjene, kedar bode oboje vzpored razloženo in dostojno osvetljeno. Le nekoliko vrstic naj služi v obnovljenje njegovega vedno častitega spomina! — Kot dijak v Beči je Jurčič bil sodelavec slavnoznanemu „Glasniku“ Janežičevemu. Ko je ta list prenehál, hotel ga je Jurčič pod svojim uredništvom ožíviti, čemur pa okolnosti niso bile ugodne. Zató pa je kasneje pri Stritarjevem „Zvonu“ sodeloval. Osnoval je „Slovensko knjižnico“, zbirko belletrističnih spisov, v najnovejšem času pa bil glavni ustanovitelj „Ljubljanskega Zvona“. Med samostalnimi deli naj samó omenimo „Desetega brata“ in „Doktorja Zobra“, prvih dveh slovenskih romanov. Kot pesnik se je slavo poskusil v „Tugomeru“, slovenskej žaloigri. To so glavne njegove zasluge na leposlovnem polji. Kdo pa bi njegove članke v „Slovenskem Narodu“ našteval? Jurčiču gre část, da je prvi slovenski dnevnik osnoval. S tem listom je tako rekoč ob enem rástel. S početka je bil Tomšič-ev pomočnik pri „Slov. Narodu“, pozneje pa edini vodja in razširjatelj tega lista. Literarne zasluge Jurčičeve so torej v povestnično knjigo slovenskega naroda z globokimi pismenkami zaznamovane. — Vendar ne smemo móžá Jurčiča pozabiti. Jurčič je bil gotovo in po enoglasnem mnenji vseh značaj v dobrem in pravem pomenu besede. On je z glavo stal za svojim prepričanjem in se samó siloma vmikal. Kolikokrat je telesno korist podajal v nevarnost, ako je videl svoje edino resnične mu videče se naméne v pogibeli. Vendar je bistri njegov vid in trdna njegova volja skoro vselej in povsod obveljala. Strahú nikoli ni kazal za svoje pravične ideje; branil jih je očito in zoper vsakega. Zató so ga Ljubljanéjanje z mestnim zastopstvom počastili. Njemu pa ni bilo

do časti in slave, ampak samó za stvar, samó za to, kakó bi svojemu narodu več koristil. In kot tak je Jurčič gotovo popolnoma izpolnjeval mesto, na koje ga je osoda postavila. Koliko bi bil še mogel dognati mož, ki je stoprv v svojem 37. letu moral popustiti delo na polji! posebno zdaj, ko se je po izkušnjah in premišljevanjih razbistril bogato nadarjeni njegov duh! zdaj, ko milejša sapa véje njegovemu ljubljenemu narodu! Ali mnogo je že tega, kar je zapustil. Naj se mu najde naslednik, ki bode to dovršil, kar je on osnoval, kar je on še le v umno svojo roko vzel! Pa naj ga mlajši tudi v samostalnem značaji posnemajo! Treba nam skoro več značajev, nego talentov! O Jurčiči pa bode se smelo trditi, kakor je nekdanj Lessing izrekel:

„Er lebte schlecht und recht,

Ohn' Amt und Gnadengeld, und Niemand's Herr noch Knecht“.

Parlovski.

Zgodovinske črtice

o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

VII.

Comes Chazelinus, posestnik v slovenje-graškem okrožji l. 1085.

Od leta 1085—1121. je vladal oglejsko erkvo patrijarh Ulrik I. iz rodovine Eppensteincev, brat koroških vojvodov Luitolda in Henrika in sin vojvode Marquarda. Cesar Henrik IV. ga je še celó mladega postavil za opata erkve sv. Galla (1075), in pomagal mu je tudi do oglejskega patrijarštva. Kakor njegov brat Henrik je tudi patrijarh Ulrik bil zvest privržnik cesarju, kateremu je na tem dosti ležeče bilo, da je imel na iztočnej meji zanesljivih zaveznikov, kajti kakor je znano, imel je cesar Henrik mnogo nasprotnikov ne samo na Nemškem, temveč tudi v Italiji. Cesar Henrik je postavil patrijarha tudi za mejnega grofa na Kranjskem. Tudi Henrikovemu sinu, cesarju Henriku V. je bil patrijarh Ulrik zvest prijatelj; spremil je cesarja v Italijo, in ko so prijazne razmere med cesarjem in papežem Paskalijem II. nehale in je papež postal cesarjev jetnik, izročil je cesar ujetega papeža patrijarhu Ulriku v varstvo. V tem težavnem slučaju pa se patrijarh Ulrik ni kot čuvaj in stražnik papežev obnašal, marveč kakor pohleven sluga. Ulrik je dosti pripomagal, da sta se cesar in papež spravila in da se je mir sklenol.

Patrijarh Ulrik je blagoslovno deloval za erkvo, ustanovil mnogo cerkev in samostanov, med drugimi tudi samostan redovnikov sv. Avguština v Doberlivesi na Koroškem (Rubeis, col. 542).

Živel je takrat plemenit mož; ustanovno pismo ga imenuje Comes Chazelinus, nekteri prepisi pa Chacelinus. Od kod je bil, je-li italijanski, nemški ali slovenski plemič, ni znano. Nekteri pisatelji, kakor slavni baron Czörnig, poročajo, da je bil comes palatinus, Pfalzgraf koroških vojvodov. Fröhlich piše: in Istria is comes erat (Genealog. Sounek. pag. 33). „Comites palatini“ so imeli nadzorništvo čez cesarjeve dvore, v katerih so bile palače za sprejemanje cesarjev, kedar so po svojih deželah potovali. Po teh dvorih (palatia) je nastalo ime palatinus, v nemščini skazeno v Pfalz. Več manjših dvorov in zemljišč je storilo palatinat — Pfalzgebiet, v latinščini one dobe pa nosi tako okrožje ime civitas.

Comites palatini so bili tudi nadzorniki mejnih grofov, vojvodskih uradnikov, in so se zaradi tega tudi imenovali Waldpadones, t. j. Gewaltboten, iz katerega imena je nemškoslov. Valpöt (Vaupot). Ker se ne daleč od starega gradú še dandanašnji dvema hišama pravi: „pri Valpotu (Vaupotu)“ in se tam vidijo sledovi nekdanjega večjega poslopja (nahajajo se nakopi in nasipi, kateri so pri ljudstvu znani pod nemškim imenom: šance*), nam to priča, da je tudi v slovenje-graškem okrožji, ko še je to bilo neposrednja lastnina koroških vojvodov, bival tak comes palatinus ali valpot. Ne morem sicer trditi, da je bil Chazelin eden takih, ali to je gotovo, da je imel podložnike in allode v slovenje-graškej okolici.

Ta Comes Chazelinus je daroval oglejskemu patrijarštvu svoja imenja z določbo, da se na mestu njegovega groba ustanovi duhovsko društvo. Grof Chazelin je umrl v svojem gradu Götting, ki je že spadal pod salcburško škofijo, a patrijarh Ulrik je dal njegovo truplo v svojo škofijo prenesti in ga v cerkvi device Marije v junskej dolini pokopati. Tam je potem dal s podedovanim premoženjem Chazelinovim lep samostan sezidati, ki je bil leta 1106. blagoslovljen.

Original ustanovnega pisma je hranjen v arhivu koroškega historičnega društva; natisneno se to pismo najde v Ankershofen Handbuch der Gesch. Kärnth. (Regest. 61. V. Periode, pag. 108—10). Redovniki so dobili za dotacijo razven mnogih drugih posestev „villam Gohtelich“, današnje Kotle na zapadni meji starotrške fare, „cum decimis Graz“, et quatuor plebibus (občina), quarum una est in Graz.

Med pričami so tudi podpisani Werianus, Willihalmus et Walchun filius suus.

Teško da je ta Werianus enoisti z „Weriandom de Graz“, ki je podpisan za pričo v ustanovnem pismu samostana šentpavelskega leta 1091., ker ima tá vselej pridevek de Graz. Imena Werianus so bila

* Vaupotov sosed ima zaradi tega hišno ime „pri Šanceljnu“.

sploh v navadi. Ime je nemško, dočim ima sin Vilhelmov slovensko ime Valkun. To ustanovno pismo je dozdej najstarejša listina, v kateri se omenja Gradec — Slovenji-Gradec. Ker je patrijarh Ulrik leta 1085. vlado oglejske crkve sprejel in leta 1106. napravil ustanovno pismo doberloveškega samostana, ni grof Chazelin umrl pred letom 1085. in ne po letu 1106.

Ktera občina z desetinsko pravico v okolici slovenje-graškej je bila njegova lastnina, še nisem mogel zaslediti. Mislim, da je ležala onkraj Sečnice, ktera je delala mejo provincije Windischgraz, ki je že takrat bila privatno posestvo isterskih mejnih grofov. V njihovo last je prišla po omožitvi Rihardise, sestre koroškega vojvode Engelberta II. z mejnim grofom Poppom.

Nekaj domačih besed.¹

Bo: ja, freilich, n. pr. A. Ali nič ni grozdja na brajdi? **B. O!** bo je: ist ja! (Šent Peter pri Mariboru).

Cánoti,² tröpfeln: iz sôda e.; frequent. cánjati tropfenweise fließen. (ib.)

Cáncavec (an = franc. en, hoháje) Zauderer, Zögerer (ib.); sicer éncavec, cínavec. (ib.)

Cùnec (u = z, angl. ū) Trab, v cune iti traben (Olimje na Štaj.).

Črnílo n. Schwarztraube (Kámnica pri Mar.).

Déma f. Blitzableiter: samó v démo je udarilo bloss in den Blitzableiter schlug es ein (Št. Pet. p. Mar.)

Dóba Ort, Strecke: do te dobé bis hierher (Pózruk pri Mar.).

Deláten arbeitend [ne arbeitsam]: delaten človek der Arbeiter (Rosbah pri Mar.).

Érnuž Ehrenhausen (trg) (Pózruk pr. Mar.)

Gaj na pr. na gajah [m. gajih] živeti auf dem Lande leben (oppos. in der Stadt) (Maribor).³

Gólěka planína die Koralpe (Pózruk pri Mar.).

Gomóla [menda = gomólja] Menge, Schaar, Schwarm: gomóla ptičev ein Zug Vögel (Marib.).

Gospodár Meister (eines Gewerbes): klámfarski gospodár Spenglermeister (Marib.).

¹ Te besede sem okoli l. 1872 na tanko zabeležil. Podajam jih samó s pomenom, brez vsega razlaganja, čisto takó, kakor sem jih od priprostih, pisanja nezmožnih ljudij slišal ter v trenotji zapisal. Mariborska okolica hrani jako bogát, star zaklad besédni.

² noti [kakor ljudstvo tu govori; véasih se zateguje ô v a: nati, pa samó na pol; v particip. pa vendar ima — njen.]

³ t. j. v mestu M. in okolici.

Griva f. grasiger Ort im Weingarten (Št. Pet. p. Mar.).

Grmáden ungeheuer: grmádna truma ptičev ein ungeheurerer Schwarm Vögel (Mar.).

Hérmuž (Pózruk) = Ernuž.

Krple (= lje) fem. plur. tant. Futternetz (Št. Pet. p. Mar.).

Krtíca, krtníca grosse graue Weingartenmaus (Kamnica p. Mar.).

Lúčane (fem. plur.) Leutschach (na Štaj.): do Lúčan bis Leutschach (Rosbah).

Módliti (za molíti) beten; (sliši se tudi: módl(j)ati) (Marib.).

Móžkar, gen. móžkara (možkarja) das Mannsbild: móžkari die Mannsbilder, Mannsleute (Št. Pet. p. Mar.).

Mudra f. (sicer se imenuje šuma) verwachsene Stelle im Weingarten (Pózruk).

Múzati (-am): pečéne kostanje m. gebratene Kastanien abschälen (Kamnica p. Mar.).

Mrké (indecl.) schlimm: ti si mrké; ne bodi mrké sei nicht schlimm, böse (Olimje).

Opánjke f. 1) Holzschuhe, 2) niedere Bundschuhe (Rosbah) (sicer: ópanki in ópanke).

Pántovec m. Bandweide (Mar.) (oppos. iva, giva).

Plavě m. „Platsch“, tudi „Plavútsch“ gora južno od Ernuža (Pózruk, Rosbah).

Plívek ad. fett, reich, schlüpferig (oppos. rôd (a, o): grozdje je plivko (na krnici) (Mar.).

Pobég m. Flucht: na pobégi biti auf der Flucht = Wanderung sein (Marib.).

Pogínoti, sploh: zu Grunde gehen (pri neživečih stvarih): krompir pogine Erdäpfel gehen zu Grunde (Rosbah).

Porásti nachwachsen, später wachsen (Rosbah).

Pozéb m. der Frost, das Abfrieren (Marib.).

Rabúрати (s čistim u) Nachlese im Weingarten halten (Kamnica pri Mar.); rabúрати (idem) (Št. Pet. p. Mar.); rabúráč Nachleser (ib.).

Ravnáti schaffen, regieren, befehlen, ko bi jaz ravnál v vinógradu hätte ich im Weingarten zu schaffen, zu befehlen (Kamnica p. Mar.).

Rúda f. (sing.) Steinbruch (Št. Pet. p. Mar.).

Séverni (sc. veter) der Nord (Nordwind): séverni že gre der Nord kommt schon (fängt schon zu blasen an) (Pózruk).

Sir m. Schraubengang (Marib.).

Smodník m. die Seng im Weingarten (Rosbah); sicer smod.

Skrhavec Krüppel: tak skrhavec bi se ženil so ein Krüppel will heiraten (Št. Pet. p. Mar.).

Stúdenek (gen. — nka) m. Brunnen, Quelle (Kamnica; Rosbah pri Marib.).

Strúpnik m. eine Art Heilpflanze gegen Viehblähungen, sicer parácija (Št. Pet. p. Mar.).

Sváditi koga jemanden beleidigen (Marib.).

Šuméle f. plur. tant. Ziehharmonika (Št. Pet. p. Mar.).

Tlapoúhast [v narečji: tlapovúhast] mit herabhängenden Ohren: smreka je od snega tlapovúhasta die Fichte lässt vor Schnee die Aeste hängen (Št. Pet. p. Mar.).

— u h gen. plur.: dv u h [v narečji: dv ū h] zweier, dvuh brátov zweier Brüder [jaz sem obliko prav natanko in razločno slišal] (ib.).

Vítovje n. coll. Zweige der Weinrebe, die beim „Blössen“ abgeschnitten werden (ib.).

Zaslóniti Raum einnehmen: ta glaž malo zaslóni, ker je plóščnat dieses Glas nimmt wenig Raum ein, weil es flachgedrückt ist (ib.).

Žámari! (Scheltwort, an Kinder gerichtet) (Marib.).

Žmíkati pressen, auspressen (Št. Pet. p. Mar.). Janko Pajk.

Književni pregled.

Starejše česko slovstvo. Leta 1876. je pričela Matica česka v Pragi zalagati in izdajati starejše česke spomenike pod naslovom: „Památky staré literatury české“, — imenitno in častno podvzetje, kterega se mora vsakdo veseliti, komur je kaj za natančnejše znanje starejšega slovanskega slovstva sploh in českega posebej. Imamo sicer starih českých spomenikov obilico natisnenih vzlasti v znamenitem delu „Výbor z literatury české (I. v Praze 1845, XV, 118 [Počátkové staroč. mluvn. od P. J. Šafaříka] 1296 str.; II. ibid. 1868, VIII, 1710 str.)“ kakor tudi v J. Jirečkovem dobro znanem zborniku „Anthologie ze staré literatury české“ ter „Anthologie z literatury české doby střední“, do danes že v več izdajah priobčenem, ali zaradi velike obsežnosti je tú marsikteri spomenik le v nekoliko odlomkih natisnen in se je tudi od onega časa število spisov precej pomnožilo. Velik znanstven napredek je bil od Hankinega nekritičnega dela „Starobylá skládání (pet zv., v Praze 1817—1823)“ do „Vyb. z literatury české“ ali koliko se je zadnji čas znanstvo povzdignolo se moremo prepričati vsaj večinoma po publikacijah, ktere je do zdaj spravila Mat. česka na svetlo pod navedenim naslovom.

Dosedanji zvezki obsegajo tó-le: I. Nová rada. Báseň pana Smila Flašky z Pardubic. K tisku pripravil a výklady opatřil Dr. Jan Gebauer, v Praze 1876; v malej osmerki 175 str. II. Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila, upravil Jos. Jireček ibid. 1877, XVI, 208 str. Isto delo je isti učenjak z vsem znanstvenim apparatom priobčil leto kasneje v „Fontes rerum bohemicarum (tom. III. pg. 1—301 in 4°)“, kterega dela prvi zvezek med drugim tudi obsega vse zgodovinske izvornike o življenji in delovanji dvojice slovanskih blagovestnikov. III. Staročeské divadelní hry, k tisku upravil Jos. Jireček, ib. 1878, XVI + 168 str. IV. Spisové císaře Karla IV. Na oslavu pětistileté památky jeho sbor Matice české; k vyd. upravil Jos. Emler, ib. 1878, XX, 130 str. V. 1 et 2. Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, k vyd. upr. Dr. Ant. Rezek, ib. 1878 et 1880, LXXI, 367; 354 (od str. 286—354 prav natančni Registřík osobní,

místní a věcný, s kterým je zgodovinarjem kakor jezikoslovcem prav ustrezno). VI. Knižky o hře sachové; k tisku upr. Ferd. Menčík, ib. 1880, XX, 57. VII. Žaltář Wittenberský; k tisku připravil a výklady i slovníkem opatřil Dr. Jan Gebauer ib. 1880, XL, 275 str. Tej knjižki je tudi pridjan prekrasen snimek rokopisa, fotolithografija bratov Burchardov v Berolinu, ktera se tudi posebej prodaja. V natisu se nahaja kot VIII. zvezek „Hradecký rukopis“, kteri je k tisku upravil A. Patera. Kakor je iz navedenega razvidno, podvzetje, kteremu je želeli najboljšega uspeha, nenavadno brzo napreduje. Ker se vsled razmer našega lista s količkaj obširno kritike navadno baviti ne moremo, kajti ostaja nam še za gola knjigopisna naznanila le pičlega prostora, naj samo dostavim, da je vsaj večina naštetih del strogo po načelih priobčena, ktera je sočasna učenost odobrila in za obče veljavna proglasila. Preglejte postavim prof. Gebauerjevo zadnje delo in primerjajte je s podobnimi proizvodi kterega koli sedanjih kulturnih národov in prepričali se bodete, da slovanski učenjak za inojezičnimi veščaki v ničem ne zaostaja.

Ker imamo že staročeske spomenike v mislih, naj kar tú še dodamo, da se je zadnji čas zopet hudo vnel boj o prístnosti Kraljedvorskega in Zelenogorskega rokopisa (Libušin soud) ter o dveh drugih staroč. slovstvenih proizvodih namreč o Mastičkáři in o Zlomku evangelia svato-Janského (ki obsega cap. 12. 3—18. 22). Glavni nasprotnik prístnosti vseh teh spomenikov je zdaj gosp. A. V. Šembera, učenemu svetu poznan po svojih delih: „Základové dialektologie československé“, ve Vidni 1864, „Západní Slované v pravěku“, ib. 1868, „Dějiny řeči a literatury československé“, ktera knjižka je nekaj natisov doživela, in po več manjših razpravah in sestavkih različne vsebine. V svojej slovstvenej zgodovini je trdno stal za prístnost Kraljedv. rokopisa še tedaj, ko se Büdinger, Feifalik in drugi nasprotno dokazovali in v raznih dodavkih temu delu do zadnjic ni bilo ni najmanjše opazke, po kterej bi bilo misliti, da utegne gosp. pisatelj kdaj uskočiti v nasprotni tabor. L. 1878. oznanja gosp. Šembera v četrtej izdaji svojih „Děj. řeči a lit. českoslov.“ Libušin soud za imposturo in obširno utrjuje svoje mnenje v spisu „Libušin soud domnělá nejstarší památka řeči české jest podvržen též zlomek evangelium sv. Jana“, ve Vidni 1879, 142 str. Isto tako se je bil že poprej o obeh imenovanih rokopisih izrazil Petruševič v Ivovskem časopisu „Slovo“, (l. 1879. br. 74—113) v več člankih in je kmalu za tem prišla Vašekova knjižica „Filologický důkaz, že rukop. Kralodv. a Zelenoh. též zlomek evang. sv. Jana jsou podvržena díla Václava Hanky“, v Brně 1879. Le-sem spada prav tako sestavek V. Makuševa o neprístnosti rokop. Zelenogorskega v „Filologič. zapiski 1878. vyp. III. str. 33—63 ter razprave podobnega smotra v „Žurn. minist. narodn. prosv. l. 1879., pisane po znanem ruskem prof. V. Lamanskem, — razprave pak, ktere so pisatelju teh vrstic do zdaj le po raznih citatih znane in menda še danes ne dovršene ali vsaj v posebnjej knjižki še ne izdane. Drugi učenjaki, osobito se vé da česki, na vse te obširne dedukcije niso molčali in naj bode za zdaj le gredoč omenjeno, da so se jim v prvej vrsti gg. Jos. Jireček, Brandl, Gebauer in Mašek s strogo znanstvenimi razlogi v brán postavili in sicer z uspehom, kteri je nasprotnikom jedva posebno po všeči. Izmed ruskih veščakov pak se je sloveči slavista Ism. Ivanovič Sreznevskij še malo pred svojo smrtjo (20. 2. 1880) odločno izrekel za prístnost Zelenog. rokopisa (gl. Filolog. věstník 1879, I. str. 1—34), kar ni da bi se i na tem mestu smelo zamolčati.

V gori navedenej g. Šemberneje knjižki ni čitatelju še moči slutiti, da je pisatelju tudi rokop. Kraljedvorski sumljiv ali podučil ga o tem do dobra nedavno izišli spis „Kdo sepsal Kralodvorský rukopis roku 1817? Objasňuje A. V. Šembera, ve Vidni 1880“, v kterem se skuša celó dokazati, da je sestavil epične pesni tega spomenika Vacl. A. Svoboda, lyrične pak Vacl. Hanka. Kakor tedaj vidimo pride spomenik za spomenikom na vrsto in ni moči povedati, kje se bode učeni pisatelj ustavil, kajti l'appétit vient en mangeant. Ne spuščamo se niti z eno besedo v oceno vseh gori navedenih

spisov ali o zadnjeji razpravi, prijazno nam poslanej, moramo vendar dve, tri besedice izpregovoriti, da vsaj čitatelji vedó ali je gosp. Šemberinim trditvam verjeti ali ne. — Velika napaka vsega spisa je vzlasti tá (in očitali so mu jo tudi že drugi), da se pri-sojajo pesni pisateljema Svobodi in Hanki, predno se je neovrgljivo dokazalo, da je rokopis sploh podvržen ali nepristen. Kdor se smatra sposobnega vprašanju tako radi-kalno rešiti kakor se v tem spisu poskuša, nas mora tudi prepričati, da je temelj na kateri so njegovi sklepi oprti trden in vsa systema dokazovanja nepremakljiva. Ali baš tega tukaj ni in natančenemu opazovalcu ne ostane skrivno, da vse nekako v zraku visi in to zaradi tega, ker se je poprej za streho nego li za temelj temu literarnemu po-sloppju skrbelo. Že vsled tega samega pak je vse kar se v razpravi navaja prav za prav brez resne svrhe. Ali naj bi bila nepristnost rokopisa tudi dokazana, bi nas vendar g. Šembera kratko in malo še ne bil prepričal, da sta ga prav Svoboda in Hanka zve-rižila. Kako hitro a tudi kako napačno je pisatelj sklepal je vestno dokazal g. Pr. So-botka v lanskem Světozoru (str. 343—346 in 353, 354) in ne verujem, da g. Šembera po onih dokazih v tej reči še tako misli, kakor je mislil in sodil poprej. Svobodo namreč je imel zató za pesnika zgodovinskih pesnij rok. Kraljedvorskoga, ker je vzlasti v njegovej „Odě na mír Evropy“, natisnenej pred letom 1817., nekoliko besed ali izrazov, kterih česko slovstvo takrat ni poznalo. Ker se pa nahajajo iste besede tudi v epičnem oddelku rok. Kraljedvorskoga, l. 1817. najdenega, sklepa g. Šembera, da pisatelj tega oddelka ni mogel drugi biti nego Svoboda sam. To je krepák dokaz in veljaven, ako je res Svoboda take izraze v svojih spisih rabil predno je bil Kraljedvorski rokopis svetu znan. Ali prav to se ni uresničilo ampak se očito pokazalo, da v prvej izdaji omenjene ode dotičnih besed ni, pač pa v drugej ali že posle rok. Kraljedvorskoga obelodanjeney. Svoboda je bil namreč odo tudi toliko predruháčil, da je nadomestil ne-koliko izrazov prve izdaje s takimi, kakoršne mu je nudil novo najdeni rokopis. Da je gosp. Šemberi tá dokaz spodletel se je, kakor vidim, med natisom knjižice sicer sam prepričal (prim. Dodavek na str. 63, 64) ali vendar je ostal pri svojem mnenji, da je Svoboda sestávil epični ali zgodovinski oddelek spomenika, dasi mu tako rekoč nobenih razlogov za to trditev ni več ostalo. — Kar pa dalje učeni pisatelj o V. Hanki navaja naj bi mu bilo v peresu ostalo, kajti ako bi imeli drugi njegovi razlogi vsaj nekaj pre-pričevalne moči, — kar se o Hankinem sodelovanji pri tako zvanéj fabrikaciji rokop. Kraljedvorskoga objavlja menda še pisateljevimi soboriteljem ne bode ugajalo. Meni ni nobén vešćak nobenega naroda znan, kteri bi bil lyričnim pesnim Kraljedvorskoga rokopisa veliko pesniško vrednost odrekal in te naj bi bil Hanka naredil, oni Hanka, kterega ima g. Šembera tudi za topoglavca in nevedneža (gl. str. 3)? Da često prav duhovitim in učenim možem ni dán pesniški dar je že stara resnica ali da morajo pes-niki topoglavi in nevedni biti, da dobre, prav dobre pesni skladajo je prav tako novo kakor čudno. Stvar se tedaj ne ujema in predno je smel gosp. Šembera Vacl. Hanki lyrični oddelek Kraljedv. rokopisa usiliti naj bi bil njegovo pesniško nadarjenost po-sebno povzdignol, kajti v smešno-žalostnej podobi v kterej nas srečuje tá mož v spisu za tako pametno in tako delikatno ulogo ni za rabo.

S kratka pa, — na vprašanje „kdo sepsal Kralodvorský rukopis 1817?“ nam gosp. pisatelj sicer prav točno odgovarja ali verjeti mu ne moremo, ker so dokazi drug za drugim pred strožjo kritiko vmikajo in trdenjem nikake veljavne podpore ne ostaja. Sploh je spis hlastno bil pisan in zato toliko dodavkov in poleg še nekoliko strastne osobne polemike, ktera ni nikamer prav. Posebna slabost te knjižice pak je, da ni samo v glavnih stvarčeh ampak tudi v važnih posameznostih o tem in onem pre naglo sojeno in sicer vzlasti v jezikoslovnem oziru. Oprezen raziskovalec postavim ne bode kakovih besed dotle za nove proglasil, dokler se ni po vseh dosedanjih starih spome-nikih do dobra prepričal, da se ne moti. To je sicer zares jako težavno delo in osobito,

ker kritičnega staročeskega slovnika še nimamo ali komur so taki spomeniki znanstvena podlaga dokazovanju, se ipak rad nerad mora posla poprijeti, ker utegne inace v velike napake zabresti. Tako n. pr. ima gosp. Šembera besedo děva v češčini za novo in vé nam celó povedati (na str. 64.), da jo je Hanka vzal iz ruskega spomenika „Slovo o pĕlku Igorevĕ“ in jo kasneje vrinol v rokopis Kraljedvorski in Zelenogorski z drugimi vred, tudi novimi. Le malo mesecev kasneje pak se je že stvar zasuknola in je brniski časopis „Obzor“ v 3. šte. letošnjega leta dokazal, da se tá beseda nahaja dvakrat v starej legendi „o sv. Kateřinĕ“ [Život sv. Kateřiny. Legenda; v kral. bibliotéce v Stokholmĕ objevil a vyd. dr. Jos. Pečírka, k tisku zredigoval a vysvĕtlením temnějších slov opatřil K. J. Erben, v Praze 1860], katero ima tudi gosp. Šembera in vsi drugi za pravo staročesko blago. Take in enake stvari so hud udarec znanstvenim izpeljavam pisateljevim in svedočijo, da se je prenaglil prav v posameznostih, kterim prisoja odločilno veljavo.

Baš ko sem hotel te vrstice odposlati v natis, dojde mi uspeh (resultat) ločbene (chemične) preiskave rasur rokopisa Kraljedvorskega (gl. Časopis česk. mus. 1881, I. 140—147), izvršene v Pragi po prof. dr. Vojt. Šafařiku, v pričo prof. M. Hattale in bibl. česk. museja J. Vrtátka. Tá do najmanjše posameznosti natančna preiskava je v prvič do dobra dokazala tega rokopisa istinito starinstvo gledé pisanja in črnila (inkoustu) in vzlasti s tem, da so novejši pripiski z destilovano vodo celo izginoli, dočim so starinske črke pod njimi vodi kljubovale in sicer tú in tam tudi brez ktere koli ločbene reagencije. S to pa so se skoro vse črke jasno pokazale in jih je bilo čitati na več mestih tudi drugače nego li je do zdaj bilo veljavno. Prav tako se je po tej preiskavi pokazalo, da oni krivo sodijo, kteri menijo, da je bil rokopis z barvo napisan. — Ločbeno preiskavo bode se vé da treba še nadaljevati in se je to tudi že sklenolo ali že kolikor je do zdaj preiskava dognala je spomeniku na korist in nasprotuje na ravnost učenju onih veščakov, ki so se na rob postavili pristnosti rokopisa, po mnogobrojnih prestavah po vsem omikanem svetu poznanega. Naj bi bila dotična raziskavanja prej ko prej dovršena in priobčena ter enkrat za vselej odločilna v znanstvenej borbi, ktera že pred dvajsetimi leti ni bila nič manj živa a tudi nič manj strastna od današnje.

Dr. G. K.

Drobnosti.

(Jurčičev spominek.) V Ljubljani se je osnoval pod predsedništvom dr. V. Zarnika odbor, ki pozivlje vse Slovence, da naj pošiljajo svoje doneske za Jurčičev spominek. Prvič misli osnovalni odbor pokojnemu pisatelju postaviti spominski kamen na grobu pri sv. Krištofu; drugič namerjava še to poletje na Jurčičevem rojstnem domu na Muljavi vzidati spominsko ploščo, in tretjič se hoče najlepši spominek s tem postaviti, da še to leto začne v ličnih knjigah izdavati Jurčičeve zbrane spise. Čisti dohodek J. spisov je namenjen roditeljem pokojnega pisatelja, 71 let staremu, bolehnemu očetu Marku in ravno tako starej, že 11 let slepej materi Mariji. Novce za spominek nabira blagajnik odborov g. dr. Josip Starč, c. kr. finančne prokurature adjunkt in hišni posestnik v Ljubljani. Doneski se bodo po listih javno naznanjali.

(† Poljski knez Roman Sanguszko) umrl je 26. marca 81 let star na svojem posestvu Slavuta v Volyniji na Ruskem. Mi se ga spominjamo, ker je celih 5 let 1845—50 živel pri njem naš rojak in imenitni slikar Jožef Batič. Batič se je rodil 23. marca 1820 od ubogih slovenskih starišev v Gorici. Oče je bil kovač, kar bi tudi sin ostal, da bi ga ne bili ljubitelji znanosti in umetnosti, ki so njegovo izredno slikarsko sposobnost spoznali, k večjemu rojaku slikarju Jožefu Tomincu v Trst spravili in ga pozneje na akademijo v Benetke poslali. Po dovršenih studijah ostal

je umetnik v tem mestu, kjer ga je potujoči knez Sanguszko pregovoril, da je šel z njim na Rusko za učitelja slikarstva njegovim otrokom. V Slavuti in obližji je slikal tudi po crkvah, vrnil pa se bolehen v domovino ter leta 1852. v najlepši moški dobi v Benetkah naglo umrl. Največ poročila o njem Ivan Kukuljević-Sakcinski v „Slovníku umjetnikah jugoslavenskih“, vendar le malo, zaslužil bi obširnejši životopis!

(*Vseučilišče v Zagrebu*) je imelo letošnje zimsko polletje 364 slušateljev. Razdeljenih po vseh treh fakultetah bilo je 15 rednih in 40 izvenrednih, skupaj 55 bogoslovcev; 204 rednih in 25 izvenrednih, skupaj 229 pravnikov; 34 rednih in 46 izvenrednih, skupaj 80 modroslovcev. —

Slovstvo: *Izbrane narodne srbske pesni z dodatkom iz smrti Smail-age Čengića.* S srbsko slovnico, slovenskim tolmačenjem, rečnikom tujih besed in cirilsko abecedo, priredil Janko Pajk, c. kr. profesor. Drugi pomnoženi natis. V Ljubljani Založila in izdala Klein in Kovač knjigotiskarja. 1881. 8° Str. 132. Velja 40 n. Tako se imenuje lična, osobito našej mladini namenjena knjižica, ki je prišla ravnokar v drugem natisu na svetlo. Med prvim (1865) in drugim natisom je preteklo celih 15 let, kar žalostno svedoči, da se naša mladina pičlo malo z jugoslovanskim pesništvom peča. Ako človek programme srednjih šol na Slovenskem pregleduje, najde v svoje veliko začudjenje, da se na nobeni gimnaziji pri nas narodne srbske in sploh jugoslovanske pesni ne prebirajo. Našej mladini se vedno naroča, da se naj uči srbo-hrvatskega jezika, naj prebira srbske narodne pesni, a v istini se na naših gimnazijah v to svrhu jako malo, ali skoro nič ne stori. Dijaku Slovencu se mora podati chrestomathija obsegajoča najboljše proizvode jugoslovanske poesije s kratko slovnico in rečnikom vred, in ta se naj v slovenskih urah prebira in uči. Proti temu nikakor ne govori naš „Organisations-Entwurf f. Gymn.“, kjer se na str. 149. glasi: „Der günstige Erfolg des Unterrichtes in den slavischen Sprachen und Literaturen hängt besonders davon ab, dass tüchtige Lehrbücher den Schülern und Lehrern gegeben werden, und die Männer, welche durch gründliche Sachkenntniss und paedagogischen Takt der Aufgabe gewachsen sind, werden sich das grösste Verdienst um den Unterricht in ihrer Nationalsprache und Literatur erwerben, wenn sie mit vereinten Kräften diesem Bedürfnisse abzuhelpfen suchen.“ In na strani 151., kjer se govori o slovenskem jeziku posebej, beró se važne besede: „Unter den andern slavischen Sprachen verdient am entschiedensten die illyrische, als die zunächst verwandte, Berücksichtigung, daher einige Lesestücke aus Gundulić, Palmotić, Georgić in die (literarhistorische) Sammlung (für das Obergymnasium) aufzunehmen sein möchten; hiernächst könnte auch das Altslavische hinzugezogen werden.“ — Gore omenjena knjiga je za to dober pripomoček in sprva celó zadostuje, dokler se druga obširna, slična zbirka našej mladini v roké ne dá. Naše slovensko berilo na gimnazijah je sploh jako pušto in naša dolžnost je, da se temu prej ko mogoče v okom pride. Da pa naša mladina malo v svetišče jugoslovanske poesije pogleda, priporočamo jej imenovano zbirko, ki nam podaja srbske pesni: Uroš i Mrljavčevići (v. 257); Marko Kraljević i Musa Kesedžija (v. 281); Marko Kraljević i Djemo Brđjanin (v. 216); Marko Kraljević i Arapin (v. 428); Sestra Leke kapetana (v. 565); Smrt Kraljevića Marka (v. 166); Agovanje (v. 113) in Nočnik (v. 80) iz izvrstne pesni „Smrt Smail-age Čengića — ter prosimo slov. učitelje po srednjih šolah kolikor mogoče našej mladini odpirati zaklad jugoslovanskega narodnega pesništva.

„*Vaspitač*“, list za narodno obrazovanje začel je v Belgradu 10. aprila 1881 pod uredništvom g. prof. V. Bakića izhajati dvakrat na mesec in velja na leto 4 gl. —